

Proverbios

**Salamóna jünehuamta nookim
Palabras sabias de Salomón**

**Mayo
Yorem Nokpo**

LigaBíblica®
INTERNACIONAL

Licencia Creative Commons
(Reconocimiento-NoComercial-SinObraDerivada 4.0
Unported)

- Compartir — Usted es libre de copiar, distribuir y comunicar públicamente la obra.
- Reconocimiento — Debe reconocer los créditos de la obra.
- No comercial — No puede utilizar esta obra para fines comerciales.
- Sin obras derivadas — No se puede alterar, transformar o generar una obra derivada.

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.es>

Primera edición
Proverbios
Mayo
mfy 23-031 7C

© 2024 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Proverbios

Jita béchibosumme jume nokim jünehuamta itom majtiame

- 1** ¹ Imërimme jume tü nokim jünehuamta itom majtiame
Salomónta yaarim, David Israelpo reyta üusi.
- ² Jíta béchibo am yáaritukähui jume tü nokim
jünehuamta itom majtiame jüneerita am majtiä
béchibo entok tülisi am jiápsinakë béchibo,
entok jabem aniä béchibo jita täyammet ára jünë
béchibo.
- ³ Ä mabet béchibo juka tü nokta súamsi emo nühuamta,
entok lútula humentá am yaanakë béchibo, lütüriata
entok kábeta yeu púaka.
- ⁴ Jume kaita täyame jüneerita am mak béchibo,
jume jübua yoiyötume éntok jüneerita entok kutti emo
nühuamta.
- ⁵ Ä jikkaijnake jü tülisi jita täyame, entok chëhuasu jita
täyanake.
Jü jítat jüneame éntok ára áu noktunake,
- ⁶ ámet jünë béchibo jume tü nokim jünehuamta itom
majtiame entok yore tejhuammet noki esorichi,
jume nookim tülisi at jünehuamtachi, bem nokäu chë
tüisi huechemtat jünë béchibo.
- ⁷ Jü bát huéeme tua at jünehuame Yahue Diosta
yörihuäpo huéiye,
jume kaa susuakame katim ä huatia juka jüneerita
entok juka yore majtiahuamta.

Jübua yoiyötummeu nokhuame

8 Akë ä jikkaja, in üusi juka em áchayta enchi
majtiähui;
katë kia kaitäpo ä bitcha juka em aye enchi
majtiakähui.

9 Bueituk juka amet em tatäyakähui tülisi em kobat
órenake diademata bénasi,
émochim órenake em kutänaapo kokam bénasi.

10 Im üusi, jume kaa tüsi jiápsame enchi bäitäu báreyo,
¡katë ámemak émo türe!

11 Ínel am jíayo: «Ábe ítomak huéiye.
¡Attä jojotterianake jabe kaitat jüneamta!
¡Jábetate jojotterianake ojbota guötia béchibo!

12 Jiápsamtate huúktianake, juka áma mamäahuäpo bénasi
juka tü yorembata;
toktite am huúktianake, jum guojöriapo kom am
huattë bénasi.

13 ¡Rikoraatate áma téunake jita bénak jünne!
Ítom kárimte tápunianake jü ítom áma nükaímaki.

14 Binë huéiye, ítomake chätu;
símetë nat ä näikimtenake juka ítom ekbuakamtayi».

15 ¡Im üusi, katë ámemak sisíme!
Bem böommehuë mékka aane.

16 Bueituk bem guókim buite kaa tühuäu bicha,
tepam úttia áman kaate ojbota guötia báreka.

17 Bueituk kaita béchibo türi jítërim chaa béchibo ama ä
huennakëhui,
jume huikichim bíchäpo.

18 Të bempo bem jiápsita omóute;
bem jiápsita huite chaariaka.

19 Júnëlim lülüte jume tómita bem türëu sau kateme;
bem ukulëu béchibom bem jiápsi tárunake.

Jü jüneehuame yore núnnu

20 Jü jüneeri böommet chaaye;
plazapo yorembata anëpo ä jíahuite jikkaja.

- 21 Ámet chaaye jum nau yayaijhuäpo; jum áma kikkimuhüä puertam
 buére joärampo júnel jiaahua:
- 22 «Emëe jübua yoiyötume kaita täyame, ¿áachem chätunake juka kaita enchim täyaibechei?
 Emëe jábeta júnneriaram, ¿jauhuei tajtisem amet al-leenake jü enchim jábeta júnneriarahuamtayi?
 Emëe kaa susuakame, ¿jahuei tajtisem ä omtianake juka jüneerita?
- 23 Enchim ím ómtëbehuem notte.
 Huanäine ím jiápsi enchimneu étaponake huanäine enchim ä täyatuanake juka ím éeri.
- 24 »Enchim nee núnuko, kaabe nee jíkkaij bábarek; enchimneu nee mam rútuktek kátem nee jíkkajak.
- 25 Katem ä huahuaatiak juka tü nokta enchimneu ím nokakähui
 entokem kaa ä yáhuak juka enchim nee tejhuakähui.
- 26 ¡Huäri béchibone atnake obiachisi enchimneu ä huéeyo!
 Enchimne júnnerianake kaa tühuata enchimneu yepsako.
- 27 Jauhuey juka maujrita buére jekata bénasi enchim béppa huecheko,
 entok juka kaa tühuata buére tee tukuta bénasi enchim kontiako,
 jauhuey kaachin anmachika entok juka jiokot eehuamta enchim kara ä bíttuayo.
- 28 »Huanäi enchim ím anianakëhui ínou enchim aahuayo, kanne enchim yommianake.
 Eläposem tepa íaka nee jária, kaibem nee téunake.
- 29 Bueítukem juka jüneerita kaa huahuaatiak entokem juka Yahue Diosta kaa yöri báreka taahuak.
- 30 Juka enchimneu ím tü nokähuë kaa mabetak entokem kaa nee jíkkajak enchim nee rutuktiayo.
- 31 Juäri bechibem akem ä buäna juka taka chibuta enchim eäpo áman jiápsä béchibo
 entokim juruktinake enchim jita joobáreka eaibeyim.

- 32 Bueituk jume kaita täyame nee tójaka mukiau bicha kaate.
Entok jü yún jita jípuhuäu kaa suakame attia emo am tärutua.
- 33 Të sime jume nee jíkkajame yántim jíápsinake, kaachin éaka kaa tühuata kaa majhueka».

Jume tühuam jüneerita bétana huéeme

- 2¹ Im üusi, ím nokäubechë tüisë at suuhua, éntokë ím nésaurimë ëria.
- 2 Éntokë jüneeritachë suaka ä jíkkaja éntokë jita täyahuäu chikti em jíápsimak emo nenka.
- 3 Éntokë sime em úttiärammakë juka jita täyahuamta aahua
entok jitat jüneehuamta.
- 4 Akë am jária am platatukä bénasi, tesoorum éSORIMtukä bénasi.
- 5 Huanäre at jüneenake jáchin ä jiau barëhui juka Yahue Diosta yörihuähui
éntokë Diosta täyahuäu téunake.
- 6 ¡Bueituk Yahue Dios Áapo, juka jüneerita yore makka!
Ä teni bétanam huéiye jü jüneehuame entok jü koba süarahua.
- 7 Áapo türi jüneerita am makka jume lútula jíápsame.
Áapo am suaaya jume lútula jíápsame.
- 8 Áapo jume tülisi jíápsame ili böom suaaya
entok jume at éame böom jinëu.
- 9 Huanäre lútula huentat jüneenake, lütüriata joohuamtachi entok kaabeta yeu puahuamtachi
éntokë juka tü böota téunake em at huéenakëhui.
- 10 Bueituk jü jüneeri em jíápsipo kibaknake,
jü jita täyahuame éntok al-leerimmei enchi tápunianake.
- 11 Jume jünéaka em yaanakëu enchi suayanake;
jü em suära jinëulataka enchi jípunake.
- 12 Jü jüneeri enchi jinëunake yorembra kaa tühuata joame bétana,
jume kaa tühuata nokame.

- 13 Ímëi oohuim böo lútulaibehuim mékka rejte
boo máusi machimpo rejti báreka.
- 14 Émom al-leetua kaa tühuaata joaka
bem kaa tühua joäbechim al-léiya.
- 15 Bem joäu kaa lútulai,
bem böom entok jiöb-la.
- 16 Jü jüneeri juka jámutta jábemmak júne boböyemta
bétana enchi jinëunake,
huakä tülisi émou nokamta bétana.
- 17 Áapo ä kunahua tösika
entok juka Diostamak nokta ä yaakäu, kaa yörek.
- 18 Ä jóau kibaknakëu mukiau bicha huéiye;
mänau bíchaa böo.
- 19 Jü óu áu yeyepsame jikot noki at chúpari;
jauhuey júne kaa böo jiápsamtat juchi náa huéenake.
- 20 Të émpo tü yoremem katëpo huäme huéiye
entok lútula jiápsame böommechë jiba aane.
- 21 Bueituk jume lútula jiápsame buíapom jiápsinake
jume kaita kaa tühuaata ámet teuri áachim jiba annake.
- 22 Të jume kaa tühuaata joame buíapom, nahuamak bekti
poponna,
jume ama bétana jábeta bébame éntok yehuim
beptunake.

Jü Yahue Diostat éehuame

- 3** ¹ Im üusi, katë juka jita ím enchi majtiari koptia;
em jiápsipë ím nésaurimë éria.
- ² Júnel enchi ä yaako, yún huasuktiapë jiápsinake,
jü em jiápsäu éntok yumálasí al-leerita enchi
maknake.
- ³ ¡Jauhuey júne juka nak jikolihuamta entok juka
lütüriata kaa enchi toijtua!
Em kutánaa chikolë émot am chaiya enchi ámeu
huaatinakë béchibo.
Tuisë em jiápsipo huaijhua am jiojte.
- ⁴ Huanäre Diosta entok yoremrata tühua jípunake,
entok tülisi emo bétana nok-huäu jípunake.

- 5 Chikti em jiápsimake Yahue Diostat éiya;
katë em jita täyabet jiba éiya.
- 6 Éntokë ä éahuë jaria síme em jita joäpo,
huanäi áapo enchi ä bíttuanake jita böota em
nünakëhui.
- 7 Katë tepa jitat emo jüneele.
Türi eyei Yahue Diosta yöreteko entok juka kaa
tühuatë tojja.
- 8 İri em takahuau jittuatunake
entok em ótam úttiata maktunake.
- 9 Em rikorayë Yahue Diosta úttile
entok jume taka bát hueerimmak chë türimmaki.
- 10 Huanäi Áapo báchiata em éeriapo tápunianake,
jume em báchiam éntok vino türiyim kia yeu cheptinake.
- 11 Im üusi, katë ä omóute juka Yahue Diosta jiokot enchi
joähui,
éntokë kaa omte enchi ä rutuktiayo.
- 12 Bueítuk Yahue Dios ä nakëu rutuktia,
jáchin jü ácháihuaria ä rutuktia juka ä üusi ä nakëhui.
- 13 Al-léiya jü jüneerita tiakame,
juka koba süaraata nükame.
- 14 Bueítuk jü jüneeri chë yöhuamta yore makka platata
béppa,
entok chë türi orota béppa.
- 15 Jü jüneeri chë bejre téta ujjolim béppa;
chë jume jita ériahuame júne kara ámak naïkiatu.
- 16 Mam bítan bétana, yún jiápsihumta émou buisse;
mikótana éntok ríkoata entok yörihumta.
- 17 Ä huaraktiriam sau kat-huähui tepa tülisi eehuame;
ä ili böommet rejtihuäu yánti jiápsihuame.
- 18 Jü jüneeri juya jiápsihuame jume ä ibaktiamë béchïbo;
al-leamme jume at jiba chäka jiápsame.
- 19 Jüneerimeí Yahue Dios buíata kutti yétchak;
ä koba suárayi téhuekata yáuhuak.

- 20 Ä täyabeu entok jita ára ä joäbeeyi juka bahueta áu étapotuak
naamum bétana éntok ili baj huéchiriata chaktituak.
- 21 Im üusi, katë ímëi jita em pusim bétana mékka oore
ake ä ëria juka leyta entok juka tü nokta emo
béchibo.
- 22 Bueitukim em jiápsi jiápsituanake;
téta ujjoli kutánaapo chatchahuä bénamme.
- 23 Ket kaachim éaka enchi jipunake em böochi,
em guokim éntok kaa téitinake.
- 24 Arë síme tukaata kótche kaa majhueka;
bötekatek éntokë tülisi kónnake.
- 25 Júnële kaita béchibë majhue juka kaa tühuata senu
huéchiapo yeu mamáchiamta bétana
jü tejalhuäu kaa tühuata joámmeu äbo huenta júnne,
- 26 bueituk Yahue Dios enchi at éahui.
Áapo en guokim kaa pereesotaka tahuarianake.
- 27 Katë tühuata kaa joo tojja jábeta émou ä aahuayo,
empo áma yumáteko.
- 28 Én juka émo beu anemta ára aníateko, katë ínel áu
jiahua:
«Yokë notte huanäine enchi aníanake».
- 29 Katë émo beu jóakamtau kaa tühuata yaa baare,
bueituk jume émou jëla jóakame émot éiya.
- 30 Katë jábetamak nássua baare kaa lütüriata jipureteko,
bueituk kaabeta émou juénasi ayulatuko.
- 31 Katë jume jabem kökosi joame attia jipupéiya,
katë jáchin am anëu mamáto.
- 32 Bueituk Yahue Dios jukäi yorembra kaa tühuata joamta
kaa bibít-péiya;
të jume lútula jiápsame at eehuamta am makka.
- 33 Yahue Dios kaa tü nokta ámet chuppa jume kaa tühuata
joame jóhuam,
të tühuata joame jóhuam tü nokta ámet chuppa.

34 Yahue Dios am júnneria jume júnneriäram,
të ámemak türi jume kaa emo bueríaleme.

35 Jume jüneerita jípureme yörihuamtam jajamnake,
j'të jume kaa susúakame tiusim tahuariana!

Jü áchayhuariata tü nooki

4 ¹Im üusim, akem ä jíkkaja enchim áchay enchim ä
rutuktiayo.

Tüisem at suaka ä jíkkaja tü jüneerita nü béchibo.

²Bueitukne tü majtiahuamta enchim makka.

Kátem enchim ím nok nésauro tottoja.

³Bueituk ínapo, enchim bénasi, ím áchaymakne jóakai,

tülisi nak-huaka tüisi huatiahuaka huepü asuaritaka ím
áye bétana.

⁴Im áchay nee mamajtai:

«Katë yéuriapo am nüye jume ím nookim,

ím nésauroimë guokjaase em ara jíápsinakë béchibo.

⁵Jüneeritë nüye; tü täyahuäpë emo yötutua.

Katë ím nokim koptia, katë mékka ámeu sisíme júnne.

⁶Katë jüneeritau amáte, bueituk áapo enchi jinëunake;

akë ä nakke, áapo éntok enchi suayanake.

⁷Jüneerita nühuame chë jü áma türi em yáanakëhui!

Jita bat em yaanakëpo, juka koba suáratë jaria.

⁸Jüneerita enchi nákeyo, áapo enchi jikau toboktianake.

Akë ä ibaktia, áapo éntok enchi uttilnake.

⁹Em koba béppa huepü guirnalda sehua musála machik

émot yechanake;

huepü coroona újyolik enchi maknake».

¹⁰Im üusi, nechë jíkkaja entok ím nokáhuë yáuhua,
huanäre türík entok yún jíápsihumta jípunake.

¹¹Jüneeri böomne enchi majtianake

éntokne ili böo lúlütulaimet enchi huerianake.

¹²Juka böote guojase entok katë kechana;

enchi buitëyo katë tëitinake.

¹³Im enchi majtialäubechë chätu, katë am sisimtua.

Tüise am suaaya, bempom em jíápsihua.

- 14 Katë jume kaa tühuata joäu joohua
katë jume kaa tü böota hueriame guokjaase.
- 15 ¡Katë júnel éiya júne! Katë juka böota nunüye.
Mekkë áu huéiye naa burujtë siime.
- 16 Bueituk jume kaa tü yoremem karam kótche jü taahuarit
kaa tühuata yaakäteko.
Karam jimyore kaa jábeta teítituako.
- 17 ¡Kaa tühuayim emo jibuatua
entok vino juënasi ái anhuamtam jëye!
- 18 Jume tü yoremem jü böo bát machiria matchuriatam benna,
bueituk chë júne ä mamáchiriame tokti machiriata
taahuata ä jajamëu tajti.
- 19 Të jume kaa tühuata joame böo tepa tüuruisi chukuri;
katim jünéiya júne jitat bem teítëhui.
- 20 Im üusi, aache suaka, ä jíkkaja juka ím émou nokähui.
Im nokäubechë tüisi at suaka ä jíkkaja.
- 21 Katë am bit tojja.
Tüisë huaijhua em jíapsiu am yumatua,
- 22 bueitukim jíapsihuatma nüpa am tiakamtahui,
síme takahuata jittohuamtam makka.
- 23 Símek jita béppa júne em jíapsië suaaya,
bueituk ímü yeu potta jü jíapsihuame.
- 24 Síme kaa tü noktë tójja;
noki aranokíchiatau mékke huéiye.
- 25 Bat bichë bitcha,
émopat órekamtachë pujte.
- 26 Achë suhua jita böot em huenakëhui;
síme em böom éntok lulütulaitunake.
- 27 Katë sékana bicha huéiye,
katë em guokim kaa tühuäu bicha hueetua.

Jámut kaa titihuëramehuë mekka aane

5 ¹Im üusi, ím jüneeritachë tüisi suuhua;
tülisë at suaka ím noki jíkkaja.

- 2 Huanäre jitat jünee huamta bittebonake,
 jü em teni éntok ä noknake juka em täyähui.
- 3 ¡Emoë suaya! Bueituk jü jámut kaa tihuërata nookim
 sitörim chaktia bénna
 ä kaapëku entok aceiteta béppa chë bualko.
- 4 Të ä lütëpo áapo chë tepa chiibu oijta bénna,
 tepa máusi machitaka ejpaara guoy kätana
 buahuíakamta bénasi.
- 5 Ä guokim mukiau bicham kom huéiye,
 ä huaraktiriam mamähuäu lul-lam huéiye.
- 6 Bueituk áapo tokti kaa ä jüneeriabaare juka böo at
 jápsihumta.
 Áu yoosime böo chakkuichi entok kaa jünéiya.
- 7 Junëli éni, ím üusim, nechem jíkkaja.
 Símeta enchimmeu im nokbaarehuem yáuhua:
- 8 ¡Mekkë áu emo jípure!
 ¡Katë ä joa puertau rukrukte!
- 9 Ä yaakäteke, yörihuamtë tärúnake,
 juka em kobalähue júne yorembra kaabeta jiokolemta
 maknake béchíbo.
- 10 Jüri yorembra kaita émomak jüneeriamo em rikoam
 lütianake täbuika,
 éntok em tékil kobarii al-leenake.
- 11 Ä chupëpo éntok, jiokochë eenake
 bueituk juka kökuata em takahua lütiayo.
- 12 Inële jiaunake: «¡Tepane ä omtiak juka ím rutuktiahuähui!
 ¡Bueituk juka ínou nokhumta, kia jiba kaitäpo nee bíchako!
- 13 ¿Jatchiakasune nee majtiamme kaa jíkkajak?
 ¿Jatchiakasune kaa ámet suaka am jíkkajak jume nee
 mamajtiammechi?
- 14 Tokti kaita jípuhuäune yebijla
 en éntok ím tiura síme ä jüneeriana».
- 15 Tua em jubimak jiba al-léiya;
 juka nakhumtë em jubimak jiba näikimte.
- 16 ¿Jatchiakasë böommet em báam émot yeu huéeme
 guötianake
 jábetamak júne boboteka?

- 17 Akë am bënake eme guoyim béchïbo jibba;
jauhuey júnem kaa enchim kaa täyammak am
näikimtenake.
- 18 Bueïtuk jü em jubi émo béchïbo tühuatuna.
Em jübua yötuka em jubekäutamakë al-léiya.
- 19 Áapo huepü maso jámut tüisi yore nakeme bénna, huepü
maso tü jámut musäla maachi.
Eläpo jámutta táhuim jiba enchi al-leetuana.
Eläpë jiba enchi ä nakëbei tülisi éenake.
- 20 Im üusi, ¿jatchiakasë tülisi emo eetuanake jámutta kaa
tihuëratamaki?
¿Jatchiakasë tahuit at mamamte jüri jámuttachi?
- 21 Bueïtuk Yahue Dios kalakosi ä bitcha juka outa joähui;
at suuhua jita ili böota júne ä nüyëhui.
- 22 Senu ou kaa tühuata joame pereesotaka tatáhua ä kaa
tühua yáarim béchïbo;
huiterim ä buibuisëu entok kaa ä tottoja bénna.
- 23 Muknake kaa áu ä yüe béchïbo;
áu tärunake kaa tüisi ä suakä béchïbo.

Jiápsihuäpo chikti taapo yore majtiahuame

- 6¹ Im üusi, bueïtuk em émo béu anemta béchïbo jita ä
huikiriäu bejtuaka yeu sikäteko
öree ä bejtua báreka nok-la juka kaa em täyäu
huikiriähui,
- 2 bueïtuk noki em yechakäu bétanë áma buijtaka tahualatuko
entok áma emo kuriala em nokakäpo,
- 3 éne buan im émou nokähuë nüye huanäre émo jinëu,
bueïtukë em amiigo mampo huéchila.
En éntokë em emo jábeleu huiuktia;
amanë sika em amiigobeu jikot jiaahua bueïtuk em
téhuam ä tuchanakë béchïbo.
- 4 Katë ä boobíttua juka jita em yaanakëhui; ¿sepë ä yáuhua!
katë jimyore em ä yaasuu tajti.
- 5 Émöe jinëu masota ä tö buibuitë Bénasi juka ä möe
báremta bétana,
entok huikitta jítërim ä tö buibuitë Bénasi.

- 6 ꞑEmpo, obëra, senu majtiahuamtë eeyem bëtana nüye!
ꞑBem joäubechem jita tatäya huanäre emo jitat
jüneetua!
- 7 Kaa kobanarota jípureka júnne,
ä saunakemta júnne, ä tékipanuanakë béchïbo bát
bicha ä huerianakemta júnne,
- 8 síme tebujriapo úttiitam joohua tékipanuaka,
buähuamta náu tójaka jichupa taahuarimmechi.
- 9 Të empo, obëra, ¿jauhuey tajtisë kónnake?
¿Jauhueysë búsanake?
- 10 Jü obëra áapoisu júnel au jiaahua: Ili kót péaka, ili jiba
kócheka,
jimyoreka ili áu ibaktialataka kuruusaupo mámaka.
- 11 Huanäi jü poobera ekbualeerota bënasi, émot huennake;
jü kaita jípuhuame éntok ekbualeero huikörekamta
bënasi, émomak nássuana.
- 12 ¿Jachisum mamächi jume jabe kaa bibitpeehuame entok
kaa tü yoremem?
Jauhuey júnem aranokíchiata kaa tottoja;
- 13 bem puj chakäriammeyim kupikupikteka ä jüneetebo
jábeta bem báitaunakëhui,
bem guokimmei entok bem suttummei senyam joaka.
- 14 Bem jíápsihum kaa tühuatat éame kaa tühuatam jiba joo
baare,
éntokim nássuahuamta jiba hueetua.
- 15 Huäri béchïbo, sep chuktim senu hueechiapom
tejalnake,
kaita jípureka tahuanake entok ili júnem kaitat éaka
juchi emo toboktianake bëtana.
- 16 Búsanikam aayuk jume jita Yahue Diosta kaa
bibitpeähui,
ëe, guoj búsanimme jume ä omtiähui:
- 17 jume pusim emo jábeleme,
jü ninni ára nokíchiata nokame,
jume mamam tühuata joame memëame,
- 18 jü jíápsi kaa tühuata jiba joo báreka éame,
jume guókkim kaa tühuata joo báreka buiteme,

19 Jü jábe kaa lútüriata jípureme bueituk kaita bil-lataka
 júnne ä lútüria joame bueituk aranokichiata
 nokame
 entok jü senu jum ili joära nássuahuamta joame.

**Adulteriota bétana yoreu nok-huähui
 kaa itom ä yaanakë béchïbo**

- 20 Im üusi, jume em áchai néosaurime joohua, éntokë,
 entok juka em áye enchi majtiakähui katë kia kaitapo ä
 bitcha.
- 21 Jibë ä nookim em jiápsipo ëria;
 em kutánaa chikolë am summa.
- 22 Enchi huéeyo, bát bicha enchim huériana.
 Enchi kócheyo, enchim suayanake.
 Enchi búsako, émohuim tüisi noknake.
- 23 Bueituk jü nésauroi huepü lámpara,
 jü majtiarihuame éntok senu machiria;
 yore ä rutuktiäu éntok lútula íto nütua
 jüri jiápsihuäu bicha ítom hueria.
- 24 Jü jámut kaa tihuërata bétanam enchi suayanake,
 jü níni tülisi émou nokamta bétana jü jámutta
 jábemmak júne boböyemta täbui attia bétana.
- 25 Katë em jiápsipo ä musäla machihua jipupéiya;
 katë ä puusihuam ál-leaka enchi bíchame áu bicha
 enchi huiktua.
- 26 Bueituk senu jámut kaa tihuëra jábemmak júne
 boböyeme enchi poloobetenake,
 tē senu täbui yoremta jubimak enchi böteko áre em
 jiápsi tärunake.
- 27 ¿Jachu senu öou ára ä táhuit béppa taijta at huattia
 kaa ä sankohua taatuaka?
- 28 ¿Jachu ára obam beeteme béppa huerama jáni
 kaa guok jábojteka?
- 29 Junëli áu hueenake jü yoremthui täbui yoremta jubimak
 bötekame.
 Áamak bötekame kaa kia júnen tahuanake.
- 30 Jámak jikorihuame ayúnake senu ekbualeerota béchïbo,
 ä tebäimukë béchïbo jita ä ekbuako.

- 31 Të buijhuako, chë yún ä bejtuana juka jaikik ä ekbualähui,
eläposu sime ä jóapo ayukamta nenka.
- 32 Të jü yoreme täbui yoremta jubimak bötekame tokti kaa
suhuak,
bueituk áapola áu lütia.
- 33 Kökosi joohuamta áma téunake, entok tiuraata
jü ä kaa tiuraa ä yaakäu éntok jauhuey júne kaa
tuchatunake.
- 34 Bueituk jü kunaria ä jubi näibukeme tepa omtinake,
entok kaa ä jiokolinate huári taahuarichi bejtuahuamta
ä nóttiriako.
- 35 Kaita jita bejtuahuamta bénak júne kaa mabetnake,
jaiki tómii júne kaa jatteenake.

**Huate yore jüneetuahuame jaamuchim
kaa titihuërame bétana**

- 7** ¹In üusi, ím émou nokähuë guok jaase;
jibë ím nésauroi ëria.
- ²Ím nésauroimë joohua huanäre jiápsinake!
Enchi ím majtialatukähuë ëria em puj robäriam em
suayä bénasi.
- ³Em sútuchë jita bénasë am summa em ámeu huaatinake
béchibo;
tüisë em jiápsipo huaijhua am jiojte.
- ⁴Jüneeritë nakke em ä akorotukä bénasi
éntokë juka koba suärata em jaläi nak-huamta bénasi
yáuhua.
- ⁵Akë am tojja bempom jámut kunakamta bétana enchi
ërianake, kaa áamak emo türinakë béchibo;
bempom enchi ërianake, juka jámutta jábemmak júne
boböyemta tülisi émou nokamta.
- ⁶Senu taapo im jóa ventanaa naapo nee aneyo,
kortinampo huám nee bichayo,
- ⁷jübua yoiyötumene bitchak kaita täyame;
entok ame násuk senuk chë júne kaa suakamta.
- ⁸Böota bia siika jámutta kaa tihuemta jóau jëla
huanäi ä jóa pujbapo pasiyaloai.

- 9 Beja tää áman huetchei, beja kaa machiakai,
bueituk tüisi kut-huat-huattihumta
huettaíteyo.
- 10 Laútíposu huä jámut kaa tihuëra áu ruktek,
ä supekäpo huam aahuä huik báreka entok ä jápsipo
tüisi ára jita ésoka.
- 11 Tüisi kaa jíkkajai entok nássualeerotukai,
júmëi jauhuey júne kaa al-leaka bem jóapo
tatahua.
- 12 Jámak huei böot ansisime chúkula entok yoremrata áu
núu totojápo,
síme ejkinampo au nenki báreka.
- 13 Ä ibaktiak entok ä besiitok,
entok kaa tihueka ä bíchaka ínel áu jiahua:
- 14 «Animaalim yánti eehuame beja mäla entok taala im
diostahui,
ëni im nokäune chuppak.
- 15 ¡Émpo tua ajäria jü ím jariähui!
¡Huäri béchibone yeu siika enchi nanki báreka én
éntokë ímí aane!
- 16 In áma boböyey musäla maachi, colchammei tek-ri,
saabanam lino egipcioyo yaarim tepa yún
coloorekammeyi.
- 17 Im boböyepo uyyolisi jubasine,
ä yaala mirrayi, aloemmeyi entok canelayi.
- 18 Binë huéiye, katte ä jünakteka ä jínake matchüu tajti juka
copa ítom íto huaatianakëuta.
Itote al-leetuanake ítom mamámteka.
- 19 Bueituk jü öou kaa jóapo aane.
Mekka jakun bíchaa simla yún taahuarimpo.
- 20 Tómi boosata tapunik nuk siika
entok kaa nottinake metta lútëu tajti».
- 21 Júnëli kaa lútüría majtiahumtai aahuä huíkkék
entok túlisi áu nokaka ä báitähuaak.
- 22 Áapo sep áa sáu siika, buejta ä mënau bicha
huenta bënasi.
Kaa suakamta pereesotuhuaakä bënasi jìokot
yaaná béchìbo.

- 23 Huikitta jítërimmeu úttia nëyemtä Bénasi,
 kaa jünéaka jü jübua yötume ä jiápsihua áma áu
 tärúnakëhui, juka jüihuata ä jiápsihua naa búrujti at
 kíktek jübua.
- 24 Huäri béchiibo, ím üusim, nechem jíkkaja
 entokem at suaka ä jíkkaja juka lútüriata ím nokähui.
- 25 Katë juka em jiápsita ä böommeu tojja.
 Katë ä ili böommet jjöbe.
- 26 Bueítuk huamëi juebénam kökosi yaalataka am huattituala;
 entok chë buurura üutiakame jünne huamëi béchiibo
 kókkola.
- 27 Huamëi jáamuchim jóam mamähuähuim bicha böo.
 Bem boböyepom, jü mukia áma jóuhuak.

Jüneerita itom ä nunühui

- 8 ¹ ¡Achem suuhua juka Júneehuamta ítom nunüyo!
 ¡Akem ä jíkkaja juka koba suärata ä nok jáhui
 jikkaijtëboyo!
- 2 Jü Júnëeri böom kurusaupo tökampo kikikte,
 áman káhuim mejikachi böota naapo.
- 3 Puertam óreekäpo naapo buére joärau kimuhuäpo,
 jum böo áman kikkimuhuäpo, áapo tepa úttia
 chaaye:
- 4 «¡Emëe yoremem, enchimmeune chaaye!
 Ím nokimne yorem usiarimmeune nooka.
- 5 Eme, kaita täyame, tü süaraatem nüka ä yáuhua.
 Emëe, kaa susuakame, ilëm jüneehuamta bittebo.
- 6 ¡Nechem jíkkaja! Bueítukne yörisi machik enchimmeu
 nok baare.
 Síme jü in nokäu lútüria,
- 7 bueítuk ím teeni lútüriata noknake
 síme aranokíchiatane omtia.
- 8 Síme ím nooki türi;
 kaita ái yore bätattäihuame at aayuk.
- 9 Kalakomme jume jita täyahuamta téulame béchiibo,
 kabe jita kaa tühuata am bejreka ame bétana nooka.
- 10 Im enchim majtiähuem mabeta kaa platata
 täyahuamtem yeu puuhua oro ausülita béppa.

11 Bueituk jü jüneeri chë türi téta musäla machim béppa jünne,
entok sime jü ukulsi machisi jita jipupehuame kaa ä bënasi maachi.

12 »Ínapo, jü Jüneeri, koba süaraatámakne jóuhuak.
Ínapo jünéiya jak in ä téunakëpo juka jita täyahuamta
entok jáchin tühuata entok kaa tühuata in yaanakëhui.

13 Yahue Diosta yörihuame, ajäria jü kaa tühuata omtiahuähui.
Huäri béchibo jukä áu buerialihuamtane omtia, entok
jü jikat áu jípuhuamta, juka kaa tü böota,
entok juka juénasi entok chicha machik nokhuamta.

14 Ínapo ä attiak juka tülisi jábetau nokhuamta entok juka
tülisi eehuamta.

Ínapo jü jita täyahuame ínapo ä attiak juka úttiärata.

15 Ino béchibom nésahue jume reeyim,
entok jume yoret nésahueme leeyim lútula hueemem
jüneeriatebo.

16 Ino béchibom nésahue jume yäurata jípureme
entok sime jume kobanarom buíapo aneme bem yäura
bittebo.

17 »Ínapo am nakke jume nee nakeme.

Éntokim nee téunake jume läutipo nee jariame.

18 Jume ríkoam entok yörisi maachim ínomakim aane,
rikuam bibinhuatume entok jü lütüria ínomakim aane.

19 ¡Juka nee enchim makäü chë türi orota béppa jünne,
ooro áusülita béppa jünne;
ím bejtuäu chë türi plata tülisi yáarita béppa!

20 Böot lútulaine huéiye,
ili böo lütüriammechi.

21 Bueituk jü nee nákeme ríkoata mabetnake;
entok bem joamne tesoorummei tápunianake.

22 »Yahue Dios nee yáuhuak ä naatekäpo,
kee jee täbuik jita yaaka.

23 Áapo jíbapo béchibo nee jípurek,
juka bát huemta naatekäpo naateka, kee jee
buíata yaahuayo.

- 24 Buére bahuem kee jee yaahuaine yeu tomtek,
kee jee bäam yeu popötapo bäam yeu hueeyo.
- 25 Kee jee buére káhuim yaahuayo,
kee jee ili káhuim yaahuayo, ínapo beja yeu
tomtilatukai,
- 26 kee jee Áaporik buíata yaayo entok jume buére huaasam
entok kee jee jume buía machuktiriam bát huéeme
ama náikiaka.
- 27 Ámane aanei bueítuk Áapörík jume téhuekam kutti
yéchayo,
jume buére bahuem béppa juka boobera tehuélita
ä tekayo.
- 28 Ámane aaney naamum jikat ä óreko,
jume bäam yeu popotame ä yaako jum buía tüisi
mékka kömiku.
- 29 Ámane aaney juka bahueta jakun tajti ä yumánakëu
ä yéchayo,
kaa áu ä chibejtianakë béchïbo chë mékka ä yumánakëpo.
Entok kétchi juka buíata ä nahuatuayo,
- 30 ínapo Áamak aaney simeta ä órenakëpo yéchaka.
Entok chikti taapo jiba ínot al-léiyai,
ínapone ä bíchäpo jiba al-léiyai.
- 31 ¡Tepane al-léiya ániata ä yaakä béchïbo;
tepane al-léiya yorembra nau huerimmaki!
- 32 »En éntoko, ím üusim, nechem jíkkaja,
bueítuk síme in böomet kateme tüisim al-leehuaritam
jípure.
- 33 Enchim ím majtiáhuem jíkkaja entokem júneehuamta jípure;
kátem kaitäpo ä bitcha.
- 34 ¡Tüisi al-leehuari ame béchïbotunake jume nee nok
jíkkajame béchïbo,
ím puertammet chikti taapo suaka,
entok ím jóa päkutana nee boobichame!
- 35 Bueítuk huä nee tiakame, jíápsihuamta téunake
entok Yahue Diosta tühua mabetnake.
- 36 Të jü nee bejreka kaa tühuata yaakame áapöisu kaa
tühuata áu jooria.
Síme jume nee omtiame mukiaatam nakke».

Jü jámut jüneeri entok jü jámut kaa suaakame

- 9¹ Jü jámut Jüneeri ä kari yáuhuak, jábeta karim jojoä bénasi;
entok guoj búsan pilaarim tuttúlim yáuhuak.
- 2 Animaalim suuhuak,
vinota chë türik yáuhuak, entok buere mesata
áma yétchak.
- 3 Áapo jáamuchim au tékipanume áman bíttuak.
Buére joära chë mejikat bétana am cháchay äka
símem nunüteboka:
- 4 «Ínomakem kaate», kaitat tua jüneame.
Jume kaa suakammeu ínel jiaahua:
- 5 «Ä bem kaate, ím buähuamtë buäye
entokem juka vino chë türik ín yákau jëye.
- 6 Kaa süaraatem tojja, huanärem tülisi jíápsita jípunake;
yorembra suakamta bénasem emo nüye».
- 7 Júnneriäratau jabe kukkutti nokame, buére aihuamta
mabetnake áa bétana;
kaa tühuata joamta rutuktia baareme, kökosi yaaritaka
áma yeu hueenake.
- 8 Katë yoore júnneriärata rutuktia baare;
kaa enchi ä omtianakë béchïbo.
Të juka jüneerita jípuremtë rutuktia,
huanäi enchi naknake.
- 9 Jüneerita jípuremtë majtia, huanäi chë júne jüneerita
jípunake.
Lútula jíápsamtë majtia, huanäi chë júne jita täyanake.
- 10 Yahue Diosta yörihuame ajäria jü jüneerita naahua.
Dios Santopo täyahuame éntok jü tü süaraata yore
makame.
- 11 Jüneerita béchïbo em taahuarim bürurianake,
áapo yún huásuktiriam em jíápsäpë makna.
- 12 Jüneerita enchi jípureyo, émpo ajäriatunake jü
tühuata jájamnakeme.
Juka jüneerita enchi omouteko, émpo ajäriatunake jü
jiokot áu binnakeme.

Jámut kaa suärata Núnühuame

- 13 Jü kaa suakame jámut kaa tihuërata béнна
eläposu kaa jünéiya áapo kaita täya.
- 14 Ä jóa áman kikkimuhuäpo yeyesa,
jum chë mejikachi buére joäratau bicha pujbaka.
- 15 Jume oohuim áma huám katemmu chaay báreka,
bem böom lulútulammet katemmehui.
- 16 Jabem júne kaitat jüneammeu ínel jiahua «Binëm
kaate».
- Jume tü suärata ámeu bëyemmu, ínel jiahua:
- 17 «Jume bää ekbuarim kákkamme;
entok jü buähuamta éhuil buähuame chë kiuhua!».
- 18 Tërim ili júne kaa áma eíya bueítuk jumüi kókkolam
anëhui.
- Bueítuk bem núnurim mamäahuäpo tüisim
huaijhua aane.

Salomónta nookim jüneehuamta itom majtiame

10 ¹ Salomónta nookim jüneehuamta itom majtiame:

- Jü usiari jüneerita jípureme al-leehuamta ä áchaibeu
nüpa;
të jü usiari kaa suakame ä áyehua siroktua.
- 2 Jume ríkoam kaa tühuapo nühuakame kaitam béchïbom
türinake,
të jü tü jiápsihuäpo huämi ára em jiápsi jinëu.
- 3 Yahue Dios juka lútula jiápsamta kaa tebäuritua,
të kaa am ichaktitua jume kaa tühuata joame jita bem
büä pëapo.
- 4 Jume ööberam läutiposum popoloobetu;
të jume bem tékilpo úttiata joame riríkotumme.
- 5 Jü tebujria taapo jijichupame suuhuak,
të jü jübua yötume jichupahuäpo kócheme tiasi
maachi.

- 6 Tühua aika lútula jiápsamta koba béppa;
të jume nooki kaa tühuata joame nokähui kökosi joo
baahuamtam esso.
- 7 Tü áu huaatihuamtate jípure jume lútula jiápsame bétana,
të jü kaa tühuata joame téhuam nanasonte.
- 8 Jü jüneerita jiápsita jípureme al-leaka majtiahuamta
mabetnake,
të jü kaa súamsi nonókame yékai huennake.
- 9 Jü jabe lútula hueramame kaachin éaka huerama,
të jü kaa tü böot hueramame yeu buijtunake.
- 10 Jü kaa tühuatat eaka pusim kupikupiktituame, siroksi
huemta joohua,
të huitti yore rutuktiame yánti jiápsihuamta joohua.
- 11 Jü lútula jiápsamta nooki senu bää yeu popotame jiápsita
yore mámakamta bénna;
të jü kaa tühuata joamta nooki kökosi johuamtam esso.
- 12 Jü jábeta omtiahuame nássuahuamta hueetua;
të jü jábeta nakeme síme jume kaa tü jaarim
joame esso.
- 13 Jü nooki suakamta bétana hueme jüneerita jípureme;
të jü jibebia kaa süaraata jípuremta jöota béchibo.
- 14 Jume jüneerita jípureme juka jünehuamtam ëria,
të juka kaa suärata kia ä nokäu kaa türikuu bicha
yore núnnu.
- 15 Jü rikota rikoa ä úttiära;
jü poloobeta kom ëau éntok ä poobera.
- 16 Jü lútula jiápsamta tékkil jiápsihuamta ä makka,
të jü kaa tühuata joame ä tomihua kia guötia
kaa tühuapo.

- 17 Juka rutuktiahumta mábetame böo jiápsihumtau
bicha huéiye,
të jü kutti áu nokhumta kaa mábetame jíjjiobe.
- 18 Jü ára nokíchi jábem kaa bibítpeehuäuta esso;
jü kaa suära kaa lútüriata jípureka júnne jábetat kaa
tühuata nooka.
- 19 Yún nokhuäpo jü kaa tü yaari kaa áma bëye.
Të jü kaa yún nokame súamsi áu nüye.
- 20 Jü lútula jíápsamta ninni plata yeu puarita benna;
të jü kaa tühuata joame jíápsi kaita bejre.
- 21 Jü lútula jíápsame nookim bürumim majtia,
të jume kaa suáram kókko kaa bem susúakä
béchibo.
- 22 Yahue Diosta tühuame jábem rikote
entok jita sirokhumta júne kaa áa béppa oore.
- 23 Kaa suakamta béchibo jü kaa tühua joohuame kia
yeuriata benna,
të júneeri yorem suakamta al-leetua.
- 24 Jü kaa tühuata joame ä majhuëu, áu hueenake;
të jü lútula jíápsame ä jipupëau makna.
- 25 Yuku jeeka úttiakamta ama huam simsuk jü kaa tühuata
joame kaitatuna;
të jü lútula jíápsame jíbapo béchibotunake.
- 26 Vinagreta tamimmeu bénasi, entok buichíata pusimmeu
bénasi,
anëli maachi jü ööbëra ä teko omtituame.
- 27 Yahue Diosta yörihuame yún jíápsihumta yore makna,
të jume kaa tühuata joame huásuktiriamim chë
ilikkisi yaanake.

28 Jü lútula jiápsamta boobichäu al-leehuari,
të jume kaa tühuata joame boobichäu kaitasi tatahua.

29 Yahue Diosta lútula hueramame béchïbo úttiära,
të am tejale jume kaa tühuata joame.

30 Jü lútula jiápsame jauhuey júne kaa tëitinake,
të jume kaa tühuata joame buápo uhuuatunake.

31 Jü lútula jiápsamta nooki jüneerita noknake,
të jü ninni áranokïchi kaa noktuana.

32 Jü lútula jiápsamta teeni nok türitam nooka,
të jume kaa tühuata joame teenim kaa tühuatam nooka.

11 ¹Yahue Dios am omtia jita nanahuitteme ára nokïchisi
yaarim,
të ámet al-léiya jume peesa lútula yaarimmechi.

²Jü tepa áu buerialihumta yepsako, kaa yörihuäu ket
yeyepsa;
të jü kaa áu buerialemta yepsako, ket jü jüneeri yeyepsa.

³Jume yoremem lútula jiápsame bát bicha am hueria jü
lútula ä jiápsähui;
të am tejalnake jume kaa tühuata joame bem emo
bäitattaihuähui.

⁴Jume ríkoam kaita béchïbom türinake huäri taahuari
bette nokta chúpeyo,
të jü lütüria mukiata bétana júne ára enchi jinëu.

⁵Jü lütüria juka lútula áu nüyemta ä böo rutuktianake;
të jü kaa tühuata joame, kaa tühuata ä joäu béchïbo
huennake.

⁶Jü lütüria am jinëu jume yoremem lútula jiápsame;
të jume ama bétana yore bébame bem jita jipupëapom
buijritaka tatáhua.

- 7 Kaa tühuata joame mukuko, bem boobichäu ámak
mumuke,
bueítuk tua at éiya bem kaa ä tü úttiarammet.
- 8 Jü lútula jiápsame obiachisi huentam bétana jinëihua,
të ímëi kaa tühuata joame béppam kom huat-huatte.
- 9 Jü kaa Diosta jípureme bem jaläihuämim tabbe
bem nokiyi,
të jü täyahuame jume lútula jiápsame jinëu.
- 10 Síme jü buére joära al-léiya, jume lútula jiápsamta yöoko;
tem jume kaa tühuata joamta mukuko, jü buére joära
al-leaka chachäye.
- 11 Jume lútula emo nüyeme béchïbo jü buére joärata
béchïbom tühua éntokim ára jita yún ä jiputua,
të jume kaa tühuata joame nookim akim ä tejale.
- 12 Kaa suuhuak jü ä joa naapo jóakamta bétana kaa
huatiame;
të jabe suaakame kaa jialnake.
- 13 Jü nonnokame éSORITA yeu buibuise;
të jume ámet ehuäpo jípuhuame áram ä éria juka
kaabetau am nok íahuaka ámeu bem nokhuakamta.
- 14 Kaa jábeta bát bicha ä huerianakemta jüneerita jípureyo,
jü nación huennake;
të jü kaachim éaka jiápsihuame tühuata bétana jábetau
nokame jípurëpo éntok aika.
- 15 Jinhua maachi kaa em täyau bétana garantiata ä mák
béchïbo ä huikiriäu bejtua báreka;
chë türi kaa täbuik bétana kaa huikirianakëhui.
- 16 Jü jámutta tühuai tapunime yörihuamta áu yöria,
të jume oohuim kaa jiokolihuamta jípureme ríkoraatam
mampo jábeta jita üuhua.

- 17 Em tühuäi tápunime enchi jita türik maknake,
të kaabeta em jiokolëhui enchi tejalnake.
- 18 Jume kaa tühuata joame chúbalam riríkomtu,
të jume lútula jiápsame jita türik am makhuame jiba
béchibotunake.
- 19 Jume lútula jiápsame jiápsihuantam téula;
tü jume kaa tühuata joame mukiaatam téuhua.
- 20 Yahue Dios am omtía jume jiápsi tēpa kubbitiarim
jípureme,
të ámet al-léiya jume lútula emo nüyemmaki.
- 21 Lútüriapo jume kaa tühuata joame kökosi joohuantam
mabetnake,
të jume lútula jiápsame usiarim búttianakemme.
- 22 Huepü jámutta musála maachi lútüriatau bétana sékána
bicha simlame
anio orota bénna kohuita yékapo.
- 23 Jume lútula jiápsame áram ä boobitcha huepü jita türik
bem maknakëhui,
të jume kaa tühuata joame éntok bette noki ámet
chupnakëu jiba am boobitcha.
- 24 Jü yun jita jábeta makame, chë júne rikotuna;
të emöe ampöle huanäre simeta tärúnake.
- 25 Jü yún jita jábeta mámakame yún jita jípúnake,
jü jábeta juchi jikau eetuame ket jikau eetuanake.
- 26 Jü yoreme kaa tüisi ámet nooka jume báchiam yún nüka
am ëriame chúkula chë bejhuäpo am nenki báreme,
tem tühuata ä makka juka ä bëyeu taapo am nenkamta.
- 27 Tühuata enchi jariayo, jü tühua enchi téúnake;
të kaa tühuata jariäteko, ¡jü kaa tühua enchi téúnake!

- 28 Jü ä tómit éame roptina,
të jume lútula jiápsame sialisim äayu sáhuam Bénasi
tasariapo.
- 29 Jü obiachisi humentä ä nau hueerimmeu huériame jeka áu
tahuanake.
Jü kaa suakame jüneerita jípuremtau sauleerotunake.
- 30 Jü tü joohuame báchia senu juya buëuru jiápsame;
senu jabe jüneerita jípureme, jiápsim yöo.
- 31 Bueituk jume lútula jiápsame bem jita makhuähuim
mabeta ímí buíapo,
¡chë júnne jume kaa tühuata joame entok jume tepa
jujuénasi aneme!

12 ¹Jita täya béchíbo juka kuttílasí em majtiahumtë nakke;
të kaa suuhuak jü rutuktiähuamta omouteme.

- ² Yahue Dios jü tü yoremta bétana tühuatat éiya,
të bette nokta at chuppa jü kaa tühuata jóamtachi.
- ³ Jü kaa tühua jauhuey júne kaa yánti anhuamta joohua,
të jume lútula jiápsame tepam mékka kom naahuak.
- ⁴ Senu jubiari tülisi áu nüyeme huepü coroona ä kuna
béchíbo bénna,
të jü kaa tihuëra ótampo unna kökoata jípuremta bénna.
- ⁵ Jü lútula jiápsame ä yaa barëu lútulaime,
të jume kaa tühuata joame yoreü nookähui yore
baitattähua.
- ⁶ Jume kaa tühuata joame nookim jojotteriahuaü ojbota
guötiahuaú bénna,
të jume lútula jiápsame nookim jiápsihumtam jinëu.
- ⁷ Jume kaa tühuata joame kokkomme éntokim kakaítatu,
të jume lútula jiápsame üusim kuttílasim jäbuek.

- 8 Jü jabe suakame ä yöö juka ä úttilhuähui,
të jábe kóbapo kaa tüsi äame kaa huaatiahuamta mabeta.
- 9 Chë türi kia jabétuk júnne të sauleerom jípureka,
bueítuk áu buerialëpo áu jípuremta béppa të kaita buä
machik jípureka.
- 10 Jü lútula jiápsame bem animaalihuam suaaya,
të jume kaa tühuata joame jibam kaabeta jiokole.
- 11 Jü ä buíata tékipanuame yún buähuaamta jípunake,
të jü kaa kócheka tenkume kaa suuhuak.
- 12 Hueepül kaa tühuata joame ä jipupéiya juka täbuik attiakähui,
të jume lútula jiápsame kuttim jábuek éntokim tua bem
kobarita jijípure.
- 13 Jü kaa tühuata joame tua ä nokipo huecheka tatáhua,
të jü lútula jiápsame obiachiku jiba yeu hueenake.
- 14 Jume nokim jüneerita jípureme yún tühuatam joohua,
entok jü úttesi tékipanuahuame bejtuhuaamta nüpa.
- 15 Jume kaa tühuata joame ä súale juka ä böo tua
lutülaitukähui ä eäpo,
të jume jüneerita jípureme huatemim jíkkaja.
- 16 Jü kaa tühuata joame läutiposu öömte,
të senu jábe jüneerita jípureme yánti tatáhua buére
aíhuako júnne.
- 17 Senu tua jita bil-lame lütüriata nooka;
të senu kaa tua jita bil-lame ára nokíchiata nooka.
- 18 Huate jabe kökosim nonóka ejparam yore kökosi joame bénasi,
të jume jüneerita jípureka nokame türiahuatam nüpa.
- 19 Jume nokim lütüriata jípureme jiba béchibotunakemme,
të jume áranokíchiriam läutiposum yeu buijna.

- 20 Jü kaa tühuata yaa báreme bätäihumtai tápuni;
itë jü yánti jiápsihumta jariame al-leehuari at
yeu chepte!
- 21 Kaita kaa tühua áu huéenake jü lútula jiápsamtahui,
të jume kaa tühuata jóammeu obiachisi huémtayim
tápuniatunake.
- 22 Yahue Dios ä omtia juka teni ára nokichita,
të at al-léiya lütüriata nokamtachi.
- 23 Jü jüneerita jípureme ä täyábeu kaa áu úttile,
të jume kaa susuakame bem kaa suaakáhuim jüneetebo.
- 24 Eakë tékipanua huanäre nésaunake,
të obëraatüe huanäre sauleerotunakeë.
- 25 Jü jitat kaa ä yumäu outa kom eetua;
të senu tü noki jikau ä eetua.
- 26 Jü lútula jiápsame ä jaläimim tü nokta am makka;
të jü kaa tühuata joame bem jaarim béchibo
huatemim böo kaa türimmet am huéria.
- 27 Jü obeera ä buijri júne kaa jijisoba,
të jü éaka tékipanuame simeta ä tiakäu au türi.
- 28 Jü lútula jiápsame jiápsihuäu bicha huéiye;
jüri huam bicha kat-huame kaa mukiau bicha huéiye.

13 ¹ Jü usiari jüneerita jípureme juka ä áchayim kuttílassi ä
majtiáhuatam mabeta;
të jü jünneriara kaa ä jíkkaij baare juka áu
rutuktiahuäuta.

² Nokim jüneerita jípuremmakë hupü türi buáhumta
núna,
të jü yorembra ama bétana yore bébame ái tebäure jü
kókosi jábeta joohumtayi.

- 3 Jume bem níni yüeme tüisim yún jiápsihuamta jípure;
të jü läuti entok yún tenta äetapome simetam ára lütia.
- 4 Jü obëra yún jita jípupéiya të ilikkik nuniye,
të jü tülisi éaka tekipanuame yún jita jípuna.
- 5 Jü lútula jiápsame áranokíchiriata omtia;
të jü kaa tühuata joame tiuraatam nüpa entok kaa
yörihuamta.
- 6 Jü lütüria ä suaaya juka tülisi áu nüyemta böo,
të jü kaa tühua am tejalnake jume kaa tühuata
joame.
- 7 Anemme jume poloobem tem rikopo émo jípure;
huate éntok, rikomtaka, polobempom emo jípure.
- 8 Jü yún tomekame ára ä bejtua juka ä jiápsihua ä
jinëunakëhui,
të juka poloobeta kaabe júne ä maujtua.
- 9 Jü lútula jiápsamta machiria entok al-leehuarii tápuni,
të jü kaa tühuata joáme lámpara machiria tucharita
béna.
- 10 Jü emo buérialihuame nássuahuäu bicha yore huéria;
të jume tü nokta guokjaaseme jüneeritam jípure.
- 11 Jü yún tomihuame tukaripo yokóriaapo tajti
jajamhuakame läutiposu kakaitatu;
të jü tülisi tékipanuaka jajamhuakame taahuarimmak
bürusi äayu.
- 12 Jü boobithuäu bibinhuatume jiápsita rojirojiktitua,
të huepul eehuame chúpila huepül juya jiápsihuame
béna.
- 13 Jü tü nokta kaa huátiamme obiachisi huéemem jaria;
të jü néosaurita yöreme yöhuamta ä maknake.

- 14 Jü jünee huamta majtiame jiápsita yeu sisímepo yore
makuäuta benna;
jume ä mabetakame juka mukia jichöilariatau mékkam
emo jípure.
- 15 Jabe tülisi süaraata jípureme yörihua;
senu jábe ama bétana yore bébame tejalhuäu bicha
lútula huéiye.
- 16 Jü jüneerita jípureme áu nánatemaje kee jee jita yaaka;
të jü kaa suakame kaa ä joohua bueítuk kaa ä joo
machik joäubey júne áu úttile.
- 17 Jü áman bíttuari kaa at éehuame obiachisi huemta nüpa,
të jü áman bíttuari at éehuame türiahuamta nüpa.
- 18 Juka tüisi emo bétana nokhuamta kaa huatiäteko,
poloobetaka éntokë kaa yörihuaka tahuanake;
juka em rutuktiahuäu mabetako yörihuamte
mabennake.
- 19 Al-lee huame áma aayuk bueítuk juka ítom huaatiäu ítom
makuako,
të jü kaa suakame juka kaa tühuatam kaa toij baare am
jajam béchibo.
- 20 Juka tüisi jüneerita jípuremmake naa huéiye huanäi
jüneerita jípunake;
të kaa suakammakë emo huéria huanäi obiachisi huëpo
emo kibachana.
- 21 Jü obiachisi huéeme jume kaa tühuata joame jiba am
guokjaase,
të jume tühuam lútula jiápsame yöhuamta am
makka.
- 22 Jü tü yöreme jume ä ápalammeu jita tösimnake,
të jume kaa tühuata joame yún jita jípuhuame lútula
jiápsammeu yöhuamta am makka.

23 Jü poloobeta huaasa jámak yún buähuaamta jípуре,
të jü yún jita jípühuau táruna kaa lútula anhuame
béchibo.

24 Jü ä üusi kaa rutuktiame kaa tua ä nakke.
Të ä üusi nákeeme ä rutiktiana.

25 Jü lútula jiápsame jijibua tüisi ä joboäu tajti,
të jü kaa tühuata joame toppa kaita jípуреka tahuanake.

14 ¹ Jü jámut jüneerita jípуреme ä joa tülisi suaya,
të jü kaa suakame ä mamammeí ä tabbe.

2 Jü tü böota huériame Yahue Diosta yöre;
të jü kaa tü böot huéeme ä omtia.

3 Jü kaa suakamta emo buerialemta nookim jibebia ä
bebamta bénasim áu joohua,
të jü jüneerita jípуреme nookim bempörímim jinëu.

4 Bueesim káitatuko báchiata ëeriahuäpo kaita áma aayuk,
të huepü buej úttiata jípуреme huatiahua yún
jichupahuamta toboktiä béchibo.

5 Jü lütüriapo jita bil-lame lütüriata nokaka jauhuey júne
kaa ára nokíchiata nooka;
të jü kaa lütüriata bil-lame ára nokíchiata nooka.

6 Jü jábeta júnneriara jüneerita jaria të jauhuey júne
kaa ä tettia;
të jü suakamtä béchibo, jü täyaria ä béchibo, kaa
obiachisi ä téunake.

7 Katë kaa suakamtau rukrukte,
bueitukë täyahuamta kaa ä téuna bem tempo.

8 Jume jüneehuaamta jípуреme jüneamme jakun bicha
bem katëhui;
të jume kaa susuakame bempöisu emo bätattähua.

- 9 Jume kaa suakame bem kaa tü yaarimmeyim emo úttile,
të jume lútula jiápsame ámechim emo nátemaje
huanärim Diostamak emo tütehuamtam jaria entok
lútula jiápsammaki.
- 10 Huepül jiápsi ä chibura ä áttiakauta täya,
täbuika júnne kaita áma jüneriame kara áma áu
kibachanake jum ä al-lëapo.
- 11 Jume kaa tühuata joame jóuhuam tejalnakemme,
të jume lútula jiápsame jóuhuam kaa bueríasi maachim
yünim jita jípunake.
- 12 Aayuk jábem béchibo senu böo lútulai bénaka böka,
të iri böo mukiaapo chúppe.
- 13 Jü at-huame senu jiápsi kökolemta ara esso,
të juka at-huamta chúpuko, jü kökolihua jiba ayúnake.
- 14 Jume Diostau mékka emo jípureme bem joäu beekik mabeta;
jü yorembra türi juka ä yöökähuim mabeta.
- 15 Jume kaa jitat súame jibba síme bem ámeu nokhuautam súale!
Të jü jitat súame ä huaraktiriammet tülisi suuhua.
- 16 Jü jüneerita jípureme, kaa tühuata majhue huanäi mékka
áu jípure;
të jü kaa suakame áu jábele entok ket kachin éiya.
- 17 Jume läuti öomteme, rókoraaamim jojoa;
entok jume kaa tühuata joo báreka jiba éame
omtíahuamme.
- 18 Jume kaa jitat súame kaa suasi anhuamtayim tápuni,
të jume jitat súame täyahuumtai emo supetua.
- 19 Jume kaa tühuata joame tuchátunake;
jume kaa tühuata joame lútula jiápsame
puertammehuim yörihuamtam yaanake.

- 20 Jume poloobem áme naapo jóakame júne kaa
am bibítpeiya,
të jume yún tomekammehui kaa tua jaläim ámeu
juebénna.
- 21 Juka áa béu anemta kaitäpo bichätek kaa tüisi anhuame;
të tüisi al-learnme jume poloobem aniame.
- 22 Enchi kaa tühuata joo báreyo, emöe táruna;
enchi tühuata joo báreyo, nak jiokolihuamta kaa
lülütemta entok juka lütüriate mabetna.
- 23 Jü tékkil yöhuamta nüpa,
jtë jü kia nokhuame pooberau bicha jábeta huéria!
- 24 Jü yún tomihuame senu coroona jüneerita jípureme;
të jü kaa suakamta coroona kaa suasi anhuamta jiba
hueetua.
- 25 Jü tua lütüriapo jita bil-lame jiápsame jinëu,
të jü kaa tua lütüriapo jita bil-lame jabem ama bétana
bebbä.
- 26 Jume Yahue Diosta yöreme kaachinim éaka jibam
jiápsa;
áapo senu áma áu jjinëihuäutunake ä üusim béchibo.
- 27 Yahue Diosta yörihuame jiápsita yore makäu yeu pota
bénna;
jichöilariam mukiapo yeu buitihuamta yore makka.
- 28 Huepü ili joära yötume reyta looria;
të senu néshueme kaa jábeta sau machíme kaita
jípure.
- 29 Jume yún süaraata jípureme katim emo tattäru bem
omtirapo;
jume läutiposu öomteme entok kaa suamsi anhuamtam
tepa bittebo.

- 30 Jü jiápsipo yánti éhuame takahuata tülisi eetua;
të jume näibuk-riam ótampo kökoa yore buäyemta
béna.
- 31 Jume poloobem jiokot joame ä Yaalamtam buére aahua,
të jume am aniname ä Yaalamtam yöre.
- 32 Jume kaa tühuata joame tejalhuäuta bétanam kom
pitpittiahua,
të jume lútula jiápsame boobíthumta jípure kókkoko.
- 33 Jum jiápsi jitat jünéapo jü jüneeri yörihua;
të jü jüneeri kaa suakame násuk kaa aayuk.
- 34 Jü lütüriapo huam emo nühuame buére buiärata buériasi
joohua,
të jü kaa tühuata joame jita ili joärata béchibo júne
tiusi maachi.
- 35 Jü rey al-léiya sauleerom jüneerita jípureme bétana,
të öönte jume tiusi ä tatahuariammehui.

15 ¹Jü tülisi yommiahuäu juka omtihumta yaatitua,
të yamyamti nokhuame éntok chë júne yore öömtitua.

- ²Jume jüneerita nínnim täyahuamta tülisi bíttua,
të jü huepü kaa suakamta teeni yún kaa suärata
nooka.
- ³Jume Yahue Diosta puusim símaachim oorek,
jume kaa tühua entok tühuata joame suayaka.
- ⁴Jü tülisi nokhuame senu juya jiápsihumta benna;
të jü nini ára nokíchiata nokame espírituta kom éetua.
- ⁵Jü kaa suakame jiba ä áchayim kutti áu nokäu kaitäpo
bitcha;
të jü ä rutuktiahuäu jita tatäyakame, jüneerita jípure.

- 6 Jü lútula jiápsamta jóapo, yún jita áma aayuk,
të jü kaa tühuata joame kobalähui obiachisi huentam
yún áu nüpa.
- 7 Jume jüneerita jípureme teenim nok türitam makka;
të jü kaa suakamta jiápsi kaita jábeta makmatchi.
- 8 Yahue Dios am omtia jume kaa tühuata joame animaalim
áu bicha susuahuamme,
të ámet al-léiya jume lútula emo nüyeme áu
nokähui.
- 9 Yahue Dios jume kaa tühuata joame böota omtia,
të am nakke jume lútula jiápsihumta guokjaaseme.
- 10 Jü tü böota tösikame tepa tüisi bemmuchana;
jü kaa áu ruktuktiahumta omtiame muknake.
- 11 Jü Mukia entok Tejalhuame júne Yahue Diosta bétanam
kaita esso,
¡chë júnne jü yoremta jiápsi!
- 12 Jume junnëriaram rutuktiahumtam omtia,
huate éntok jüneerita jípureme bétana mékka emo
jípure.
- 13 Jü jiápsi al-leame ä pujba al-leetua;
të jü jiápsipo kökosi éame espírituta kom eetua.
- 14 Jü jüneerita jípureme tebäure chë jita täya péaka,
të jü kaa suakame chukii áu jibuatua.
- 15 Jü kom éamta béchibo síme taahuarim obiachi;
të jü jiápsi al-leamta béchibo chikti taapo l-leehuarita
jípure.
- 16 Chë türi ilikik jípuhuäpo, të Yahue Diosta yöreka,
bueítuk yún tómita jípureka të kaa al-leaka jiápsaka.

- 17 Chë türi senu puraato jiüta buä béchïbo jabe em
nakemtámaki,
bueítuk huaka jísobata buä béchïbo të em ómtiamtamaki.
- 18 Jü yoreme läuti öomteme nássuamta hueetua;
të jü kaa läuti öomteme, am yaatitua.
- 19 Jü obërata böo huichamëi tapuni,
të jume lútula jiápsame, böo chipelai.
- 20 Jü usiari jüneerita jípureme ä achaihua al-leetua;
të jü usiari kaa suakame ä ayehuata kaitäpo bitcha.
- 21 Jü kaa suàrahua kaa suakamta béchïbo al-leehuame;
të jü yoreme jitat jüneame tü böot jiba áu jípure.
- 22 Jume jita yaabahuame katim tüisi yeu sisime kaa jábeta
tü nokta ameu nokayo;
të büru tü nokimmei tülisim yeu sisime.
- 23 Sïmetaka ä türe tülisi bem yommianakëhui;
jujyorisi maachi jü lútula nokhuame tua ä huatihuäpo!
- 24 Jume jüneerita jípureme béchïbo, jü jiápsihuäü böo jikau
bitcha huéiye;
bempom mamähuäuta bétuk tojja.
- 25 Yahue Dios tepa jume emo buerialeme jóuhuam am tatabna,
të juka jokohtulata attiari suayanake.
- 26 Yahue Dios jume kaa tü yoremem eerim ómtia,
të ámet al-léiya jume türik nokammechi.
- 27 Jü yún jita jípüpeame sïme ä nau hueerimmeu yún
kökosi jojua,
të jü jabe úttiapo jita uuhuamta omtiame jiápsinake.
- 28 Jü lútula áu nüyemta jiápsi áu nátemaje kee jee jábeta
yómmiaka;

të jume kaa tü yoremem jiápsi kaa tühuata bem tempo
yeu hueetua.

29 Yahue Dios jume kaa tü yorememmeu mékka aane,
të jume tülisi emo nüyeme Diostau am nok buanau
jíkkaja.

30 Jü tülisi yore bit-huame jiápsitam al-leetua;
jü tü nooki beméla éntok otam úttiata makka.

31 Ä jíkkajakäteko juka yore rutuktiahuamta bétana
nokhuamta,
jume jüneerita jípureme násuke jiápsina.

32 Jü rutuktiahuamta, kaitäpo jípureme ä jiápsi kaitäpo
jípure,
jü kutti áu nokhuamta jíkkajame suäraapo yötu.

33 Yahue Diosta yörihuame jüneeri majtiahuame;
éntok jü kaa áu buerialihuamta sau úttilhuame huéiye.

**Nokim jüneehuamta yore majtiame jü jiápsihuamta
éntok jáchin áu nühuamta bétana**

16 ¹Árate tua ítom yaa barëu joohua,
të jü lütüriapo yommiahuäu Yahue Diosta bétana
huéiye.

² Jü yorembra ä türitukä bénasi éiya símeta juka ä joähui,
të Yahue Dios bem jita béchībo bem ä joäu bitcha.

³ Símeta em yaa bárëhue Yahue Diosta mampo oore,
huanäi em yaa barëu tülisi yeu hueenake.

⁴ Yahue Dios símeta jita béchībo ä yaala;
anëli kétéchi juka kaa tühuata joamta yáuhuak kókosi
hueenau taahuaritá béchībo.

⁵ Yahue Dios emo buéialeme jaitia.
Lütüriapom bem jikot yaanakëu mabetnake.

- 6 Nak jiokolihumta kaa lülütemtai entok lütüriai jü kaa tühua jjiokolihua.
Yahue Diosta yörihumtai jü kaa tühua tottoijhua.
- 7 Bueituk jabe Yahue Diosta bíchápo tülisi jiápsáteko,
áapo am joohua jume ä bejreka kateme júne áamak yánti aane.
- 8 Chë türi ilikik lútula jipuhuäpo,
bueituk yún jita jípuréteko të kaa lútula ä kobalatukáteko.
- 9 Arate ítom yaa bárëu yáuhua,
të Yahue Dios ítom huaraktiriam bát bicha huéria.
- 10 Jü rey Diosta jüneerii nooka;
jauhuey júne kaa jáchin júne bette nokta chuptuanake.
- 11 Yahue Dios úttiapo ameu ä huaatia jume bettek
jújünakte me entok jita nanahuitte me lútula tékipanuatuhuame;
síme jume ámei jújünaktehuame lútula huéeme áapo am joohua.
- 12 Jaiti maachi jü rey kaa tühuata joame,
bueituk jü ä nésahuëu lútula anhuäpo kattek.
- 13 Jü rey ámet al-léiya jü teni lútula nokammechi;
lütüriapo am nakke jume lütüriata nokame.
- 14 Jü reyta omtëu mukiata majtuahuäu bétana nooka;
të jü jüneerita jípureme ä yaatitua baanake.
- 15 Reyta al-leayo, jiápsihua áma aayuk;
ä tühua yore sebe tabbe tasariapo yukë bénasi.
- 16 ;Chë türi juka jüneerita nü béchïbo orota béppa,
chë bejre jü suära platata béppa!

- 17 Jü böo jume lútula jiápsame attia kaa tühuäu mékka
am hueria;
ä böo suayame ä jiápsi suaaya.
- 18 Jü áu buérialihuame tejalhuäu bétana bát huéiye,
bueituk juka kee jee huechemta huechey jü jikat áu
jípuhuähui.
- 19 Chë türi kaa ító buérialeka entok poloobemmak ítóm
jiápsinakëhui,
bueituk jume emo buérialemmak juka jábeta ítóm
uuhuakäu ítóm näikimtenake béppa.
- 20 Jü majtiahuamtat suaka ä jíkkajame tüisi áu hueena;
Yahue Diostat éame al-leerimeyim tapunna.
- 21 Jü jüneerita jípureme bem süaraata jipurë béchibom
täyahua,
jume nokim tülisi nokhuame chë ára ítóm yüe.
- 22 Jü süaraata jípuhuäu jiápsihuäu áma yeu huéiye ä
jípurementä béchibo,
të jü kutti nühuame kaa suáraatat táruhua.
- 23 Senu kóbapo jüneerita jipurë bétana noki jüneerim yeu
huéiye;
jume jüneerita jípureme nokim yore yüe.
- 24 Jume nokim tülisi nokhuame mumu sitörimim
benna:
bempom jiápsiuim kakka éntokim ítóm takahuata
jittohuamta makka.
- 25 Aayuk jábem béchibo senu böo lútulai bénaka böka,
të ïri böo mukiaapo chúppe.
- 26 Türi jume tékipanualeerom tebäurinakëhui,
bueituk jü topa kaita jípureme bát bicha am kattua
bem tékilta am yaanakë béchibo.

27 Jü kaa tühuata joame obiachisi hueemtam joohua;
ä nokihua senu tajita yore tejalemta benna.

28 Jü kaa tühuata joame nássuahuamta hueetua;
jü kia jábetat nokame am nanäikimte jume chë tuttüri
jaläihuum.

29 Jume kaa tü yoremem läuti öomteme bem jaläimim
bäitattähua;
senu böo mausi machiku huämim am huéria.

30 Jü kaa tühuata joame kupikteka juka kaa tühua yaa
baahuäu éiya;
ili ä acheyo beja kaa tühuata yaasuk.

31 Jume jábeta tósä kobam hüpü coroona looriamme
benna,
bueitukim nühuä lútula ä jiápsa béchïbo.

32 Chë türi yánti aneka jiápsihuame bueituk chë úttiata
jípureka béppa;
chë bejre íto yüiuhumta jipuhuähui bueituk hüpü
buére joärata nünake béppa.

33 Dadomte ára guötia;
të Yahue Dios am jüneria jáchin am huattinakëhui.

17 ¹Chë türi paanim námakam buä béchïbo yánti
eehuamta ayukäpo,
bueituk joa buére buähuamta joohuäpo jiápsi béchïbo
të náu nássuahuamta ayukäpo.

²Jü sauleero jüneerita jípureme ä teko üusi kaa tihuërata
béppa nésaunake
huate ä teko üusimmak juka áu tösimrita jípunake.

³Jü hornopo tajji juka orota entok juka platata türiakäu
jüneeriatebo,
të Yahue Dios juka jiápsita jiöbila.

- 4 Jü kaa tühuata joame tepa kaa naksi éiya juka kia jita nokhuamta jíkkaij báreka;
jü áranokíchi tepa at suaka ä jíkkaja juka kia jábetat nokhuamta.
- 5 Juka poloobeta júnneriame juka Dios ä Yaalamtam buére aahua;
Dios jikot am yaana jume huatemmeu kaa tülisi ä hueey at al-leame.
- 6 Jume ápalariam coroona looriamme öolam béchibo;
jume achaihuarim bem üusim béchibom úttílsi maachi.
- 7 Jü noki mejikat hueeme kaa türi jü kaa tü yoremta béchibo;
chë júnne jume ára nokíchiriam jü yorem yáurapo katekamtä béchibo.
- 8 Tétata musála maachi benna jü úttiapo jita jábetat yeu huikeeme ä joamta béchibo;
jünéli jü kaa tühuata joame, ä jípunake juka ä huatiahui!
- 9 Juka kaa tühuata jábetau yaahuakäu jikolihuako, jü nákhuame yeu boböte;
të jiba at eaka huatemmeu ä nokateko, jume tua emo jaläekame am nanaikimte.
- 10 Chë júne türi sejtul jiba áu öomtihuäko juka süarata jípurementahui
bueituk cienenisi joot ä bebsunakëu béppa juka kaa süarata.
- 11 Jume kaa tü yoremem tepam éiya bejreka japte báreka, tërim tepa tüisi jikot yaana.
- 12 Chë júne kaa jinhua maachi osota ä ili asölam uuhuarita nankirika huëteko,
bueituk huepü kaa suakamtapat ä kaa suakä ä anëpo.

- 13 Juka kaa tühuai juka tühuata enchi bejtuako,
jü kaa tühua jauhuey júne kaa em jóapo yeu hueenake.
- 14 Nassuahumta naatekäteko pereesam etapohuakä bénna,
júnel béchibë kikte juka nássuahumta kee jee naateyo.
- 15 Guoyika ama aika Yahue Diosta omtiahui
juka kaa tühuata yaakamta jiokolekäteko entok juka
kaita yaalamta bette nokta at chúpako.
- 16 Kaa áma huetche kaa suaka majtiahuäuta bejtua béchibo,
bueítuk kaa jita täya péiya.
- 17 Huepü jaläi jiba ä nakke,
senu saila yeu tómte yore anía béchibo jita bëyë
taahuapo.
- 18 Jü yoreme kaa suakame tómita rereuhua
jumü áma huikiriaka yeu sisime jü ä jaläi bíchäpo.
- 19 Jü kaa tühuata joame, ä türe ä nássuanakëhui;
juka ama kikkimuhuäpo tüisi éetapome ä tejalhuau
jaria.
- 20 Jü jiápsi kaa türi kaa jita jípuna;
jü nini ára nokíchita jípureme áma huennake jum kaa
tühuapo.
- 21 Jume áchayhuariam kaa suarata üusekame tepam
kökosi éiya;
kaita al-lerihua aika jü kaa jíkkajamta áchay béchibo.
- 22 Jü jiápsi al-leame türi jittoa,
të jü espíritu kaa al-leame otam huaktua.
- 23 Jü kaa tühuata joame ä mamabéta jita jábetat yeu
huiikeme éson
naasä kuriamta béchibo juka böota tülisi huemta.

24 Jü jüneamta pujbapo at yeu huéiye jü jita ä täyähui,
të jume pusim kaa suärata attiam katim yánti aane
buífata lütëpo tajti.

25 Jü üusi kaa suära ä atchaihuata öomtitua
entok ä ayehua chibusi eetua.

26 Lütüriapo kaa türi juka kaita yaalamta bette nokta at
chupa béchībo,
entok katë kökosam joohua jume kaita joame entok
lútula jíápsame.

27 Jü tua suaka jíápsame kaa yún nooka;
jü yoreme jüneame yántiachi.

28 Huäri béchībo jü yoreme kaa suaakame yoremem jita
täyahuäpo bénasi tatáhua kaa jialëteko;
koba suakamta benna ä teni pattiako.

18 ¹Yorembra kaa tua jaläipo áu huehueriame áapörikut
jiba áu bamíjtua;
jiba síme tü nooki huemta bejreka huéiye.

2 Jume kaa suäram suäratam kaa jipupéiya;
jibam juka bem äau jiba nok baare.

3 Kaa tühuata joohuäu tiusi machiräpo chuppe,
jü kaa yántiachisi áu nühuame kaa huaatiahumta
yeu nüpa.

4 Bäam mekka kömimsi maachi jume nookim jüneerita
jípureme;
bää yeu cheptemta benna jü jüneerita jípureme.

5 Kaa türi juka tüisi ayulamta kaa tüisi ä ayulatukä bénasi
ä tahuariako
kaa türi juka lútula ayulamta juka lütüriata ä jípurëu
ä uuhuako.

- 6 Bem nokimmeyi, jume kaa suäram élakam nássuahuäpo
emo kikkibacha;
bem teeni béchibo tüisi bem bépsunakéhuim jaria.
- 7 Jume kaa suäram tenim bem tejalhuähuim jaria;
bem nini béchibom buijritaka tatahua.
- 8 Jume nookim kia jábetat nok-huame tepam tempo kiuhua
jita kakkaraata bénasi
lútüriapom jíápsipo tüisi huaijhua kikkimu.
- 9 Jü obëra tepa kaa tü yoreme
lútüriapom jita tejalhuamta saila.
- 10 Yahue Diosta téhuam hupül torej úttiakame;
jume lútula jíápsame áu bícham tenne huanärim jinëuri.
- 11 Jume yún tomekame bem yún jita jípurëu senu buére
áma áu jijinëihuamta bénasim am éria,
hupü koräi mejikachitukä bénasim am éria entok
kaachin éaka áma bem annakëhui.
- 12 Jü jikat áu jípuhuame tejalhuäutapat huéiye;
jü kaa áu buerialihuame éntok yún jita jipuhuäutapat huéiye.
- 13 Kee jee jábeta nok jíkkajaka ä yommiako
kaa suärapo entok tiosi máchiraapo näikiahua.
- 14 Jü yoremta jikat eeri hupül takahua kökoremta ára
hueriunake,
¿të jábesu ára áa béppa ä hueria juka kökosi éamta
entok kom érita jípuremta?
- 15 Jume jábe süaraata jípureme jibam chë jita täyä péaka
émo jípure;
täyahumta bétanam nákam étaporim jípure.
- 16 Jita jábeta mikhuame ára áman kikkimuhuäuta étapo;
¡jabe yörisi machimmeu yore huérial!

- 17 Jü yäurata bíchäpo bát áu nokriakame lütüriata
jípuremta bénna,
juka senuk áu jinëuka nokau tajti.
- 18 Ili tómita jikau jímmahuäu ára jü náu nássuahumta
ketcha;
junëli ketchi jume kaa náu eehuame lütia úttiata
jípureme násuku.
- 19 Chë obiachi huepü jaläita juchi jajam béchibo kaa tüisi
áú ayuhuakä béchibo, buëituk huepü buére joära
korái úttiata jípuremta bénna.
Jume nássuahume jaläimim nanäikimte huepü buére
áma kíkkimahuäu páttiarita entok sisiguokta
koraëkamta bénna.
- 20 Jume nokim jünerita jípureme yorem ichaktia buähua
türitä bénasi;
jume nokim áma huécheme nokhuame
ichaktiahumtam nüpa.
- 21 Jü ninni ára mukiaata entok jíápsihumta nüpa;
jume yún nonókame juka áma yeu hueenakentam
jichupanake.
- 22 Jü öou jubiahumta tíakame huepü tühuata téuhua,
Yahue Diosta bétana juka tühuata mabéta.
- 23 Jü poloobe nak jikolihumta jikot aahua;
të jü yún tomekame buére aihumtai yommia.
- 24 Anemme jume jaläim bénaka, tërim náu emo tejále;
të jü lütüriapo jaläi sailahumtam béppa chem náu
jëla aane.

19 ¹Chë türi polóobetu béchibo entok lütüla áu nü
béchibo,
bueituk kaa tühuata nokamta entok kaa suakamta
béppa.

- 2 Ket kaa türi jü kaa áu nátemajeka tepa éaka jita joohuame;
jü emo bamijtuahuame jiöbilahuamta joohua.
- 3 Jü yorembra ä jiápsäu áu tärutua kaa ä suaakä béchïbo,
chúkula entok Yahue Diostau öomte.
- 4 Jü yún jita jípuhuame yún jaläim huiíke;
të jü poobera simem mékka sásakatua.
- 5 Jü lütüriata kaa bil-lame ára nokïchi jiokot yáaritaka
kaa tahuanake;
jü ára nokïchi júne kaa yeu tahuanake.
- 6 Bürumme jume tepa néshuemta tühuata jaríame;
ïsime ä jaläek juka jábeta jíta mímikamta!
- 7 Juka poloobeta huahuájim katim ä bibit péiya;
ïchë júnne jume ä jaläim mékkam emo áu jípunake!
Juka poloobeta tepa ámeu jiokot jái júnne,
jume ä jaläim bejam kaabe.
- 8 Jüneerita nühuame áapo áu nákuhame;
jume süaraata ëriame tühuatam téuna.
- 9 Jü lütüriata kaa bil-lame ára nokïchi jiokot yaaritaka kaa
tahuanake,
jü ára nokïchiata nokame entok muknake.
- 10 ¡Kaa áu útti juka kaa suakamta újyoriapo násuk ä
jiápsinakëhui,
jauhuey júnne juka sauleerota nésaunakëhui úttesi
yörihuamtat béppa!
- 11 Senu yoreme suaakame áu yüe kaa omti béchïbo;
ä loorihua jü kaa tüisi áu ayurita kaa ä jiápsipo tabbe.
- 12 Jü reyta omtëu yooko asualata omtë jijiä Bénasi,
të ä tühua baj huechiria ili básota béppa kom
huechemta benna.

- 13 Jü usiari kaa suakame ä achaihuariata jikot eetua;
chaktiria jiba kaa chuktemta béna jü jámut nassuära.
- 14 Jü jóhua entok jü tomihuame achaihuariam bétanam
tösasakahua bem üusimmehui,
të jü jubiahua suaakame Yahue Diosta bétana jiba
huéiye.
- 15 Jü obero tokti yore kókottua,
lútüriapo ä obero ä tebäuritanake.
- 16 Jü néosaurita yaakame ä jiápsi suaaya;
të jü tülisi áu nühuamta kaa suaayakame muknake.
- 17 Yahue Diosta ä reuhua, jü poloobeta jita mikame,
jü tühuata ä yaakäu béchíbo, Dios ä bejtua!
- 18 Em üusite rutuktia ketune ára ä rutuktiahuayo;
të katë emo bamijtua ä muktua béchíbo kókosi ä joaka.
- 19 Jü tüisi öomteme ä echakäu mabetnake.
Jum jikot anhuäpo yeu ä huikeeko, kaa tühuata juchi
bénasi ä yaanake.
- 20 Tü noktë jíkkaja éntokë em rutuktiahuäu mabéta,
em öratukäpo huám jüneerita em jípunakë béchíbo.
- 21 Yún érim yoremta jiápsipo aayuk,
të Yahue Dios ä eäu jiba chupnake.
- 22 Jü yoremta yún jita ä jípupeäu au ä tärutua.
Chë türi jü poloobe áranokíchita béppa.
- 23 Yahue Diosta yörihuame jiápsihuäu bicha yore huéria;
Áamak éntok jü yoreme tepa yantelaka jiápsina;
bueítuk jü kaa tühua kaa áu hueenake.
- 24 Jü obéra ä mámam puraatopo kíkkibacha,
të ä teniu júne kara ä hueria juka buähuamta.

25 Juka júnneriaratë bepsu, huanäi jü kaa suámsi áu
 nüyeme at au majtianake;
 juka suaakamta enchi rutuktiako, chë júne jüneerita
 täyanake.

26 Jü usiari ä atchaihuariata ekbuariame entok ä ayehua ä
 joapo yeu bébame,
 sïmem bíchäpo kaa tüisi bittuk entok tiusi maachi.

27 Im üusi, juka em ruktutiahuamta kaa jïjkajako entok
 enchi ä tëjako,
 noki jüneerita jïpuremtahuë mékka hueenake.

28 Jü jita bil-lame kaa tü yoreme yäurata júnneria;
 jü kaa tühuata joamta teni éntok kaa
 tühuata huiuktia.

29 Jü jïokot joohuame yári jume júnneriäramë béchïbo,
 entok jume jïbebiame jume kaa suaakame béchïbo.

20 ¹Jü jïjïhuäu úttiakame jïhuame júnneriärame joohua
 entok nássuahuäu bicha am huéria.
 Jabe júnne amë béchïbo jïöbekame kaa jüneerita
 jïpure.

2 Jü reyta omtëu yooko asualata omtë jïjiä bénasi;
 jü ä omtituakame ä jïápsi jïnhua machisi bittebo.

3 Jü yoreme kaa nássua báreka ä tösikame uttilsi maachi;
 të jü kaa suära nássua báreka jiba éiya.

4 Jü obëra séberia taapo kaa moïmoïte,
 jichupahuä taapo jita jariunake të kaita téunake.

5 Jü yorem eerim bäa mékka kömim bénamme,
 të jü suaakame kaa obiachisi ámet jüneena.

6 Yún yoremem hueepulaka bénasi bem ámet eehumtayim
 emo úttile,

¿të yoremta tua lútüriapo at ée machik jábesu ä téunake?

7 Jume lútula jápsame tülisim naa kaate;
jtepam al-léiya jume usiarim ä huaraktiriam guok
jaaseme!

8 Jü rey banko yäurapo yejtekäteko jábeta bette nokta ä
chupa báreka,
ä bíchaka senu huëpo ä jüneriatebo síme kaa tühuata.

9 ¿Jábesu ára ínel jiaahua: «Ínapone ím jápsi tütela;
ím kaa tü yaarim bétanane tüteri?»

10 Guoyimme jume Yahue Diosta bíchäpo jaiti maachim,
jita áma bettek amëi jujünaktehuáu kaa lútüriata
jípureme entok jita amëi jujünaktehuáu
kaa nanälaim.

11 Jü jübua yötume júne täyahua jita ä joäpo huämi,
tülisi entok lútula aahuä nüyepo.

12 Jume nakkam amëi jíkkaj bíchïbo entok jume pusim
amëi bit béchïbo:
náhuichim Yahue Dios am yaala.

13 Juka kothuamta türeteko, poloobetakë tahuanake.
Pusimë étapolataka jípure, huanäre yún buähuamta
jípunake.

14 Jü jita jínrukame ínel jiaahua: «Íri kaita bejre»,
të chúkula ä jínrusuka, éntok áu úttile ä
jínrukäubeyi.

15 Oro aayuk entok juebena tétlim
të jume noki jümeerita jípureme chem uyjoli.

16 Jume kaa ä täyame béchïbo áu huíkiriabokamta, ä
sankohuate ä úuhua.

Jume kaa ama joomemmu áu huíkiriatebokamtä
béchĩbo, jita bejremtë áu aahua.

- 17 Jume páanim ekbuarim tepam kiuhua yoremthui,
të chúkula ä tempo huaijhua säesim ääyu.
- 18 Tü nokimmei jü em yaa barëu tüisi yeu sisíme;
katë buére nássuahuaü kíkkibake kaa noki jüneerita
mak-rituko.
- 19 Jü kaa lütüriata jábeta bétana nokame jume kaabeta
jüneenakemta yeu büibuise,
katë jü nonnokäramtamak emo kikkibacha.
- 20 Jabe ä atchahuata entok ä ayehuata buére aahuame,
ä machiria tuknake jum máusi chë kaa machiku.
- 21 Jü läutipó kaa obiachisi jábetau tösakahuamta
núhuakame,
ä chupëpo katim al-leehuamta nüpanake.
- 22 Katë ínel jiaahua: «Kaa tühuata ínou yaahuakamtane
nottirianake»;
Yahue Diostachë boobitcha, huanäi Áapo enchi
jinëunake.
- 23 Yahue Diostahuim jaiti maachi jume bettek jujünakteme
baíttatáhuame,
kaa am türe jume jita nanahuitteme kaa lütüriata
jípureme.
- 24 Yahue Dios ítom huaraktiriam bát bicha hueria,
huanäisu, ¿jáchisute ara at jünebanake juka símeta
ítou huéhui?
- 25 Jinhua maachi yoremta béchĩbo Diostamak nokta yecha
béchĩbo,
bueítuk chúkula éntok nokta ä yáakäu huaatinake.

26 Jü rey jüneerita jípureme tirijkom Bénasi am chibejtia
jume kaa tühuata joame,
entok am mojtia jita áma tutujhuau ruerata
Bénasi.

27 Yahue Diosta machiria jü yoremta espíritupo
kikkibake,
Áapo jita essorita ä yaa baareu yeu buibuisee.

28 Jü nak jikolihuame kaa lüteme entok jü lütüria
reyta suaya;
jü ä banko yäurapo nakhuamtayi kutti ä jípure.

29 Jü úttiära jume jübua yoiyötummeu looria ajäria jü
bem úttia;
jume tosä kobbam, öolammeu uyoría.

30 Jume bepsuriam yore kökosi joame jittuamme kaa
tühuata joamtä béchiño;
jü jikot jábeta joohuäu juka tüisi jíápsipo huaijhua
ayukamta yeu huiikee.

21 ¹ Yahue Diosta mámampo jü reyta jíápsi bat-hueta benna,
áapo ä hueenakeu bicha ä hueetua.

² Jü yoremta böo lütulai ä äapo huämi,
të Yahue Dios tüisi ámet suuhua jume jíápsimmechi.

³ Yahue Dios chë ä türe ítom tühuata joayo entok lütulaisi
ítom íto nüeyeyo,
bueítuk síme jita animaalim mëhuakä béppa.

⁴ Jume jikau bíchaka rejteme entok jíápsi áu
buerialihuame,
entok kaa tühua joohuame, Dios bejrimme.

⁵ Jume jita yaabahuai tülisi éerim entok tepa éaka
tekpanuahuame lütüriapom tülisim yeu sisime,

të jume bamsipo yáarim lútüriapom pooberau bicham
yore huéria.

6 Yún jita jípuhuamta náu toijlataka níni ára nokíchita huámi
senu baijguo kakaitatumta benna jume mukiata
jariame béchibo.

7 Jume kaa tühuata joame bem jábeta jikot joäu am
tejalnake,
bueitukim lútula huentta kaa yaa baare.

8 Jü kaa tühuata yaalame böo chakkuipo huerama;
të jü tühuata yaalame böo lútulaipo huerama.

9 Chë türi kari jikat kobëku áapola joä béchibo
bueituk kari uiyoripo béppa të jubiari nassuäratámaki.

10 Jü kaa tü yöreme kaa tühuata yaa báreka jiba éiya;
jauhuey júne aa naapo joakamta kaa jikolibaaare.

11 Juka júnneriärata jikot yaahuako, jü kee jee jitat
jüneame jüneerita núnake;
të juka jüneerita jípuremta majtiakäteko, chë jüneerita
jípunake.

12 Jü lútula jíápsame jünéiya jita áma huëhui jum kaa
tühuata joame jóapo;
entok tejalhuamta ame béppa huechemta bitcha.

13 Jü nákam áu pattiriame poloobeta jikot áu jiaayo,
huanärim áaporik jikot jiaayo, ket katim ä jikkaijnake.

14 Jü jíta éhuil mík-huame omtihuamta yaatitua;
jü jíta mesata bétuk yore makhuäu éntok juka tüisi
omtihuamta.

15 Lútula huentta joohuayo lútula jíápsamta béchibo
al-leehuame,
të emo am yootua jume kaa tühuata joame.

- 16 Jü yoreme kaa juka túlisi jiápsihumta guokjaaseme kókkolam násuk chupnake.
- 17 Jü yoreme túlisi jiápishuäu áu nenkame poloobesi tahuanake;
juka jijihuäu úttiakame entok jita musäla jubak nakeme jauhuei júne kaa jita jípunake.
- 18 Jü kaa tü yoreme jiokot joohua jü lútula jiápsamtä béchibo,
entok jü ama bétana yore bébame jü tü yoremta béchibo jiokot yaana.
- 19 Chë türi bueka see päriapo áapola joä béchibo,
bueituk jubiaari omtëraatamak entok nassüaratamak béppa.
- 20 Jünerita jípuremta jóapo yún jita áma aika entok yún jita musäla juubak,
të jü kaa suaakame simeta kia guötia.
- 21 Jü túlisi áu nühumta guokjaaseme entok juka nak-humta kaa lülütemta,
jiápsihumta téuna, tü jiápsihumta entok yörihumta.
- 22 Jü jünerita jípureme juka buére joärata emo oöuleme attia nüka,
huanäi ä tátabe juka úttiärata at ä äahui.
- 23 Juka em nini suaayateko entok em teni páttialataka jípurëtek,
huanäre obiachisi huëpo kaa emo kibachana.
- 24 Jü jünneriära áu bueriale;
bueituk jikat áu jípure tepa áu úttileka jita joohua.
- 25 Jü obëraata jita yún ä jípupeäu mukiau bitcha ä hueria,
bueituk kaa tékipanua baare.

26 Anemme jume síme taahuarimmet jíta jípupeame,
 itè jume lútula jíápsame tepa al-leaka jita jábeta mímika!

27 Jü kaa tühuata joame animaalim mëhuame jaiti
 maachimme,
 ¡chë júnne kaa tülisi éaka au ä buiseko!

28 Jü kaa lütüriapo jita bil-lame áranokichi entok ä tem
 pattiana,
 tē jü tua lütüriapo jita bil-lame, jü ára sualtume
 entokim ä noktuanake.

29 Jü kaa tühuata joame kia áu joohua bamijtuahuäpo yeu
 huee báreka,
 tē jü lútula jíápsame kee jee jita yaaka jitat susua.

30 Kaita yorembra júneeri, süaraahua júnne, jita
 joobaahuame júnne
 Yahue Diosta bíchápo bejreka kiktenakeme.

31 Jü kabbai nássuahuä taahuata béchībo beja jípuhua,
 tē Yahue Dios juka yöhuamta yore makka.

22 ¹Chë türi jü tülisi yore bétana nokhuame bueítuk chë
 yún jita jípuhuamta béppa;
 lütüriapo tülisi ériahuaka jípuhuame platata entok
 orota béppa.

² Jü yún tómekame entok jü poloobe ímirim nanálaik;
 náhuichim Yahue Dios am yaala.

³ Jü suaakame jinhua machik bibicha, huanäi éeusu.
 Tē jü kaa suaakame jiba bát bicha huéiye, huanäi juka
 kaa tühuata mamabéta.

⁴ Juka kaa áu buérialihuame lütüriapo hueme entok Yahue
 Diosta yörihuame,
 huanäre yún jita jípunake, úttilhuamta entok
 jíápsihuamta.

- 5 Huitcham entok jichöilariam jü kaa tühuata joame
böot aika;
të jü ä jiápsi nakeme mékka ame bétana áu jípunake.
- 6 Juka usitë jü böo lútulaipo majtia,
huanäi ä ölaatukäpo júnne, kaa ä tösimnake.
- 7 Anëli jü yún tomekamtä bénasi poloobetát néshueme,
jü jita rerehueme juka jita ä rerehuamta, nésaúta
jooria.
- 8 Jü kaa tühuata echame jiokot máchiraata jíchupanake,
entok jü ili kutta tepa ä kujteerii Dios ä kottianake.
- 9 Jü tattäbuim nakjiokoleka am aniname tühuatam
mabetnake,
bueítuk jü poloobetamak ä buähua näikimte.
- 10 Juka júnneriäratë yeu beeba, huanäi jü nássuahuame
lütina.
Entok ket jü nássuahuame jü buére aihuame
lütinake.
- 11 Jü rey jiápsi tüterita nakke,
jü tü huechemta nokame ä jalaínake.
- 12 Yahue Diosta puusim juka jüneerita suaya,
të am mojakta juka ama bétana yore bebamta yaa
barëhui.
- 13 Jü obëra ínel jiaahua: «¡Jü lion päku aane!
¡Böot nee mënake!».
- 14 Jü jámut kaa tihuërata teeni huepül áma huehuettuahuäu
jinhua maachi;
juka Yahue Diosta omtituame áma huennake.
- 15 Jü jübua yötumta jiápsi kaa suärai tápuni,
të jíbebiai ä rutuktiahuähui mékka áu ä jíputuanake.

16 Jü jábe poloobeta jiokot joaka yún jita jípu báreka,
ö yún tomekamta jita mímikame, lútüriapo
poloobetaka tahuanake.

Jüneerita jípureme nookim

17 Jume júneerita jípureme nokimem achem suaka ä jíkkaja;
in nee enchi majtialachë em jíápsi oore.

18 Bueítukim türi ímëi nokim em jíápsipo ëria béchïbo,
tua lútüriapo türi jiba em tempo em am jípunakëhui.

19 Yahue Diostat em eenakë béchïbo
ínapone én enchi majtia —jeehui, enchi.

20 Emoune yún nokim jíöjtela [senu taká ama guoj mamni]
júneehuamta jípuremmeyi entok jita täyammei
tapunime.

21 Tuä lútüriamme entok ára amet eetu,
enchi ámeu am huerianake béchïbo jume enchi äbo
bíttuakammehui.

22 Katë poloobeta ekbuaria kia ä poloobétukä béchïbo,
jita ámeu bëyemmeu júinne kaa em tühua béchïbo jita
ámet yeu huik baare jum yäura bit-huäpo,

23 bueítuk Yahue Dios áapo jü am jinëume.
Áapo am tejalnake síme jume am tejaleme.

24 Katë juënaaratamak emo kikkibacha,
káte jume läuti ára öomtemmak emo türe júinne,

25 bueítuke áme Bénasi annake,
huanäre jinhua machisi em jíápsi órenake.

26 Katë nokta yéyecha juka täbuik huikiriäu bejtua
báreka,

täbuik béchïbo empo ä bejtuaka yeu sisimeka.

27 Kara ä bejtuáteko,
áma em boböyeu júne uuhuanake.

28 Katë juka emo naapo jóakamta baitattähua jume jak am
yumäu sékana óreka
bueítuk jume em áтчayim yechakähui.

29 ¿Jachë jábeta bil-la tua tülisi ára juka ä tékil joamta?
 Reeyim jíta joorianake
 entok jauhuey júne kaa kia jábetuna.

23 ¹Yörisi machitamak jïbua yejteko,
 tüisë at suuhua em bíchäpo anemtachi.

² Eläposë tepa tebäure,
 em jïbua peähuë yüe.

³ Katë síme kiak áma ayukamta buä péiya,
 bueituk jámak enchi bätäu báreka éiya.

⁴ Katë emo lotti mäa yún tómi báreka.
 Katë emo at yumátua huäri béchïbo.

⁵ Pusim etapohuaka entok am páttiahuakä bénasi jü yún
 tómi jípuhuame kakaitatuna,
 huanärim águilam bénasim nïna,
 bueituk masam ámet yeu hueenake.

⁶ Katë ä mabeta jíta beutiremmak em jïbua
 nunuhuähui,
 katë kiak ä buäyeu júne kaa buä péaka ä bitcha.

⁷ Áapo jíba at éiya jaikik ä bejrëhui.
 «Jïbuäe éntokë jëye», enchim núnnu, tërim kaa tua
 júnel éiya.

⁸ Juka ilikkik em büakähuë yeu bisatnake,
 lütüriapo tüli nokim em áu nokakähuë tärúnake.

⁹ Katë em chíchi tärü kaa süarammaki,
 bueituk jibam ä omóutenake juka chë jüneeri nokta
 jípuhuamta júne.

¹⁰ Katë emo náapo jóakamta bätähua huam bíchaa am
 óreka jume jak tajti yumáriam attiarim bannataka
 yécharim
 katë júne juka buíata kaa áchayekame kara emo
 jinëume áttia emo áttiatua.

¹¹ Bueituk jü am jinëume tepa úttiak;
 Áapöisu enchi bejreka kíkteka enchi nätuanake.

- 12 Majtiahuamtahuë emo tojja;
tüisë nákate jume nokim täyahuamta jípurëhui.
- 13 Katë em üusim rutuktiäu tojja;
katim kokkonake jíbebiai enchi am bepsuko.
- 14 Jü takahuat ä bepsuhuäu
ára mukia bétana am jinëu.
- 15 Im üusi, bueituk em jíápsi jüneerita jípurëteko,
jim jíápsi ket al-leaka cheptinake!
- 16 Lútula enchi nokayo,
¡síme ím huaijhuatana ayúkame ál-leenake!
- 17 Katë jume kaa tühuata joäu yaa péiya;
tëre, juka Yahue Diosta jiba yöre.
- 18 Ä yaakätekë, yöhuamta maknake;
entok em boobíchäu kaa kaitäpo tahuanake.
- 19 Im üusi, jikkajäe éntokë jüneerita nüye:
em jíápsitë böo lútulaipo jípure.
- 20 Katë yún vinota jëyërammak emo chatcha,
katë jibuarammak júne pajko.
- 21 Lútüriapom pooberau bicha kaate,
bueituk tepa bem kokochë béchïbo, sanko siutiratam
sánkonake.
- 22 Em achaitë jíkkaja, jíápsihuamta enchi mákakatma,
lútüriapë em áye kaa kia kaitäpo bitcha ä jamyölatuko.
- 23 Lútüriatë jínnu entok juka jüneerita, juka majtiahuamta
entok juka suäraahuamta,
¡entokë kaa am nenenka!
- 24 Tüisi al-léiya jü atchahuaria usita lútula jíápsamta
jípureme.
¡Jü jüneerita jípuremta üusekame ámak al-léiya!
- 25 ¡Huanäi, em atchaitë ál-leetua entok em ayeta!
Entok ál-leena jü enchi asúakame.
- 26 Empo, ím üusi, em jíápsitë nee makka;
eläpo em pusim ál-leenake in böommet huë béchïbo.

- 27 Bueituk senu jámut tomipo áu nenenkame jábemmak
 böbáreka huepül áma huat-huattihuäu;
 huäri béchïbo jü jámut kunakame kaa tihuëra jinhua
 maachi guojöria ilikkaniku kom huattihuäu
 bénasi.
- 28 Æeusu entok boobitcha ekbualeerota anë bénasi,
 tepa éaka chë yún yoremem bem jubim kaa yörinakë
 béchïbo.
- 29 ¿Jábesu jiokot jíápsa? ¿Jábesu siroka?
 ¿Jábesu jü jiba nanássuame? ¿Jábesu jü jiba
 tëineme?
 ¿Jábesu kökosi yaari kaita béchïbo? ¿Jábesu sissikirim
 puusek?
- 30 Huäri jü chikti taapo vinom nenenkihuäpo aneme,
 jiba jume beméla jirim jijjihue.
- 31 Katë jü vinotat suuhua ä sikilitukäubechi,
 jum copapo jikau ä chepcheptëu júnne, entok ä jëka
 tülisi kom ä huëutat júnne.
- 32 Bueituk ä chupëpo bakot joguókamta bënna;
 huäri béchïbo bakot ayakamta bénasi yore kína.
- 33 Juka vinotä béchïbo jíta júne emo bíchá tíanake
 éntokë jíta júne noknake.
- 34 Bahueleerota benasë abe huennake bahue násuku,
 kúta chë mejikat alilíti anemtat chäkari.
- 35 Huanäre ínel jáunake: «Kökosine yaahuak, tène kaa
 kökosi eiya.
 Bepsuhuakane, tène kaa ä innëak;
 ¿Jauhueysune búsanake
 juchi senu pomtita jariü béchïbo?».

24 ¹Katë juka yorembra kaa tihuata joäu beutire
 katë ámemak am péiya júnne.

²Bueitukim bem jíápsipom úttiata joaka ekbua bárekam
 jíba éiya,
 lútüriapo bem nokim obiachisi huentam jíba yeu nüpa.

³Huepü jóuhua jünërii jojoohua,
 suaarata huam úttiata mámakhua.

- 4 Entok täyahuamta huämi jume ä áma anhuäu,
tápuniatunake
síme jita jípuhuamtayi entok jita tüisi bejremtayi.
- 5 Jü jüneerita jípureme chë tüisi úttiarata jípure chë úttiata
jípuremta béppa,
chë bejre jü jita täyahuamta jípureme chë úttiata
jípuremta béppa.
- 6 Junëli, katë buére nássuahuäu bicha huéiye kaa jüneeri
nokita jípureka;
jü yöhuame yún nokita jípuhuäutat aayuk.
- 7 Jü kaa suaakamtä béchībo jü jüneeri tepa mejikachi.
Jume yäura nésahueme násuk, jume kaa suaakame
kaitam áma nok matchi.
- 8 Jü kaa tühuata yaa báreka éame,
yorem kaa tühuata éame ti téhuaanake.
- 9 Kaa tühua jü kaa suärata yaa barëhui;
síme kaa ä bibippéiya juka jünneriärata.
- 10 Obiachisi émou ä huei kom eäteko,
huanäi em úttia kaa jaíkitunake.
- 11 Akë am jinëu jume mukiau bicha hueriahuame;
akë am jinëu ketune mukiau bicha abe huatteka am
kateyo.
- 12 Katë kaa emo jünee joohua ínel jiaka: «Aah, katte jüneiyai».
Bueituk Dios hueehueepulam jíapsi täya entok áapo
enchi bitcha.
Jü enchi bíchame tüisi jüneiya enchi jünëahui.
Áapo hueepulam bejtuana am yaalä beekipo.
- 13 Mumu sitöritë buäye, ím üusi, bueituk türi,
jü mumu sitöri kaapekuu kakka.
- 14 Anëli këtchi, jü jüneeri em jíapsiu kakka.
Akë ä tiákäteko, taahuarim äbo hueeme ujoyörimë
jípunake,
bueituk jü em boobichäu éntok yaatunake.

- 15 ¿Emoune júnel jiaahua kaa tühuata joame! Katë jü lútula
 jiápsamta jóa pujbapo aneka ä jojotteria,
 katë júnel éiya júnne ä jóakäpo chibela ä huiik báreka.
- 16 Jume lútula jiápsame guoj búsanisim ára tëite, tërim
 júchi japtenake.
 Të jü kaa tühuata, joamtahui huepü kaa tühua jíba áu
 hueenake ä tatab béchïbo.
- 17 Katë al-léiya jume enchi bejreka kateme huatteko;
 katë emo ál-leetua am tëiteko.
- 18 Bueituk Yahue Dios émou bicha kaa tüisi eena
 huanäi ámeu ä omtëu sekäna bicha óreka entok emo
 béppa huennake.
- 19 Katë emo öomtitua jume kaa türik joame béchïbo,
 katë am beutire júnne jume kaa tühuata joame.
- 20 Bueituk jü yorembra kaa türi juka tü äbo huémta
 kaa jípure;
 ijume kaa tühuata joame machiria éntok tuknake!
- 21 Im üusi, Yahue Diostë yöre entok juka reyta.
 Katë jume jábem bejreka katemmak emo nüye,
- 22 bueituk jü jiokot emo bit-huamta senu huéchiapo ámeu
 hueenake.
 ¿Jábesu jünéiya jíta kaa tühuata áme béppa huennakëhui
 Yahue Diosta entok reyta bétana?

Jume jüneerita jípureme huate nookim

- 23 Ímëi nookim bat bicha hueeme ket jume jüneerita
 jípureme attiam:
- Kaa türi jum yäura bit-huäpo jábeta yeu puahuähui.
- 24 Jü buere yäura kaa tühuata yaalamtau ínel jíákame:
 «Tühuatë yaala»,
 jume ili buére joäram bette noktam at noknake entok
 jume nacionim ä nätuanake.
- 25 Të jume kaa tühuata joame bette nokta at chúpame,
 ál-leehuaritam jípunake;
 áme béppa éntok tepa yún tühua ámeu ayúnake.

- 26 Jume nok lútulaita yommiame,
jaläim bénasim machi jume besiitom.
- 27 Kee jee em kári yaaka,
em yaa bárehuë yauhua éntokë em huasam
tékipanualataka jípure.
- 28 Katë kaita béchïbo émo naapo joákamta bétana bejreka
nooka;
éntokë kaa ára nokïchita nooka ä bejreka.
- 29 Katë ínel jiaahua: «¡Nee ä yaakä bénasine, ket ä yaanake!
¡Inou yaakäu beekikne, ä bejtuana juka yoremta!».
- 30 Yorem obërata huasa naapo huämne siika,
jü yorem kaa soäraata jípuremta paraj et naapo huämi.
- 31 Akë ä bit éiyey, símaachim at síhuilatukai jume
huitcham.
Jume tächinom beja ä páttialatukai juka bufata,
jü ä téta koorai beja huéchilatukai.
- 32 Annä bitchak, huanäine ím jiápsipo ä tátabek,
annä bitchak, huanäine íno nátemajek:
- 33 Ili chúbala kothuame, ili koppéaka,
nat béppa mamámteka juchi ili kot báreka,
- 34 huanäi junëli jü em jiokot eäü ekbualeerota bénasi
émou yebijnake;
anëli, jü em poobera yorem huikörekamta bénasi kaa
em äpo émou yebijnake.

Salomónta huate nookim

25 ¹Ímëi ket Salomónta jume tü nokim jünee huamta
itom majtiame, Ezequíasta, rey Judáapo, joomemta
jïöjteleerom jïöjtekähui sekana jïojteripo ä nükähui.

- 2 Diosta looria ajäria jü jita kaa ä yeu buijnakëhui,
të reyta looria jü ä jariaka ä yeu buijnakëhui.
- 3 Jabe júne kaita ára ámet jijjaria jume téhuekam
mejikachim bétana, buía mékka kömita jünne,
janëli jume reeyim jiápsi jünne!

4 Juka chicha máchiraatë ä uuhua juka platata,
huanäi juka ä tékipanuamtau jita tülika áu yeu simnake.

5 Juka kaa tü yoremte reyta bíchäpo yehuë ä simtua,
huanäi jü néshauka ä yeyesäpo tua lütüriata huam
kutti tahuanake.

6 Katë reyta bíchäpo emo buériale,
katë yorembra ériahuamta násuk júne emo türe.

7 Bueituk chë türi reyta ínel émou jiako: «Äbë jämu»,
päkun enchi yeu jaanakëu béppa, huanäre simem
bíchäpo tiusi tahuanake.

Juka tua em pusimmei jita em bil-latukä béchïbo,
8 katë läuti yäurammeu ä totója.
Bueituk, ¿jitasë yaanake ä lütëpo
jü emo naapo joakame enchi tiusi tahuarianake?

9 Enchi nätuakamta bétanë emo jinëu,
të katë juka kaabeta jünee máchik kaa em attia yeu
büibuise.

10 Bueituk jábe enchi jíkkajame, tiusi enchi bënake,
jü kaa tüisi emo bétana nokhuamta béchïbo entok
kaita jittuatunake.

11 Naraazo oropo yaarim platata ámet jábuarime bénasi,
anëli ket tepa bejresi maachi jü nooki huechiapo
nokhuame.

12 Aníota bénasi entok koka oropo yaari chë tülik,
anëli maachi jü kutti jábetau nokhuame jümeerita
jípureme bueituk jábeta ára ä mabetähui.

13 Jü at éehuaka jakun bíttuahuakame jábemnehui bueituk
ä tekohua jíápsi jikau eetua,
sébe sapatam bénasi jichupahuä taapo.

14 Naamum entok jeekam kaa yukuta hueria bénasi,
anëli maachi jü yoreme áu buerialeme jábeta jita áu
mimikä tiaka të jauhuey júne kaabeta jíta mimika.

- 15 Tapa kaa muksi eehuamtai juka nésahuemta omti
yayaatitua,
jü ninni tülisi nokame éntok otam júne kokkottia.
- 16 ¿Mumu sítörimë téuhuak?
¡Em ára buäyëhuë buäye, jáchinai jünë ái íchaktekäte
yeu ä bisatnake!
- 17 Katë emo naapo jóakamtau éläka yeyepsa,
jámak emoi lotteka enchi omtianake.
- 18 Täbuik bétana ára nokíchiata nokhuame
tepa nasontuhuame tepuammei ä beebä bénasi,
ejparammei kökosi ä yaakä bénasi
éntok jüihua buahui sibulaita áu ä jímmaakä bénasi.
- 19 Tam kottira éntok guok yeu huechilata benna
jü jabe kara at eehuamtat eehuame jü taahuari jikot
eehuäpo.
- 20 Jü jápsi sirokamtau buiikim al-leame buikame,
seberiaapo jábeta sánkota uuhuä bénna
éntok sabóm béppa vinagreta tottöhuamta bénna.
- 21 Juka enchi omtiamta tébaureyo, akë ä jübuatua.
Ä bäimukeei, akë áa baa jítua.
- 22 Bueítukë óbam tiurai beeteme ä kóba béppa tónake,
huanäi Yahue Dios enchi ä bejtuana.
- 23 Anëli jü jeeka norte bétana hueeme yukuta sisimtua bénasi,
jü omteka pujbakame éntok jü ninni kaa tüisi jábetat
nokamta!
- 24 Chë júne türi kari jikat kobëku áapolaika joa béchïbo,
bueítuk kari tüli buekapo jubiarí nássuaratamak
béppa.
- 25 Baa sébem bénasi bäi mukeemta béchïbo,
anëlimme jume tü nokta hueriame mékka bétana.

26 Bää yeu pótame chicha maachim entok bää yeu chepteme nasonturam bénna,
anëli maachi jü lútula jiápsame jü kaa tühuata joamta bíchäpo kom eame.

27 Kaa türi yún mumu sitörim buä béchibo,
ä looria jariu béchibo júne kaa türi.

28 Buere joära tatab-rita entok kaa koraëkamta benna,
anëli maachi jü yoreme kaa áu yüeme.

26 ¹Anëli jü tebujriatau kaa tülisi hueche bénasi jü sapa huechiria, jü yúku júnne jichupahuähui,
jü kaa suäraatahui jü ä úttilhuähui júnne.

2 Huikitta áu tárula bénasi entok huikitta kaa tosakamta bénasi,
anëli kétchi jü jábeta bétana kaa lütüriata jípureka nokakamta, kaa áu yebijna jü bette nooki ä bétana nok-ri.

3 Huaka bia jibebia kabaíta béchibo, jü pereena buruta béchibo,
jü jibebia éntok kaa süaraata joö béchibo!

4 Jauhuey júnë kaa suärata ä yoyommia emou ä jiä bénasi,
kaa enchi aa bénatunakë béchibo.

5 Kaa suärate yommia kaa suärasa ä nokä bénasi,
kaa ä äpo jüneerita ä jipunake béchibo.

6 Jü kaa suärata huam nokta jábetau bíttuame,
jguokim áu chuktiakä bénna entok jouguota jëyemta bénna!

7 Jü roita guokkim kialim at chäka,
anëli maachi jü noki jüneerita jípuremente jü kaa suärata tempo.

8 Kaa áma huéiye juka kaa suärata úttilhuähui,
tétata huíchärakiäpo sumahuaka jímahuakamta kechá baare bénna.

- 9 Huícham naamukiratat mampo japtelame bénna,
anéli maachi jü noki jüneerita jípureme jume kaa
suäram tempo.
- 10 Jü teko kaa suaakame tatakiame entok jabe áma huam
huentá júnne,
huikörekamta ä juíhuam kia jakun bitchaa ä
jjimahuäu benna.
- 11 Anéli chüuta ä bisat-lau bicha ä nottekäu bénna,
anéli maachi jü kaa suakame juchi kaa tühua ä
yaalabeu nóttekame.
- 12 ¿Aké ä bil-la juka yoremta ä äapo huam jüneerita
jípuremta?
Ché júne at boobit-huame aika kaa suäraatat áapörikut
béppa.
- 13 Jü obëra júnel jiaahua: «¡Yöko böot aane!
¡Jeehui, tuane jünéiya yökota päku anëhui!».
- 14 Anéli puertata bisagrampo ä naa kuaktë bénasi,
anéli jü obëra ä boböyëpo naa kuakte.
- 15 Jü obëra buáhuamta mampo nunüye,
të ä teniu júne kaa ä huehueria.
- 16 Ä äapo huämi jü obëra chë jüneerita áu jípuré tiia
bueítuk guoj búsaním ára jábeta tühuata nokame
béppa.
- 17 Jü jak huam hueeka omteka nássuahuäpo kaita ä
jüneeriapo áma áu kibachakame,
jábeta chüuta nakampo buísekamtä bénna.
- 18 Rokotulamta bénasi entok taji rupaktiriam yeu
hueetuame entok juíhuam mukiata jimma bénna,
19 anéli maachi jü yoreme ä jáläita bätattahuame chúkula
entok ínel jiaahua: «Kiane émomak yeehuei!».

- 20 Kaita kutam ayuako jü taji tutukee,
kaabeta kia jita bétana júne nokamta kaabetuko jü
nássuahuame lülüte.
- 21 Jü nássualeero kaa obiachisi nássuahuamta nanaate,
matujta obam tattampo huáttiame entok tajta kutam
beetituä Bénasi.
- 22 Jume nookim kia jábetat jita nok-huame tepam tempo
kiuhua jita kakkaraata Bénasi,
bempóm jíápsipo tüisi huaijhua kikkimu.
- 23 Jü tülisi nokhuame jíápsi kaa tühuata eamtam
ára esso,
sotöri techuapo jaarita plaatay at bembentiahuä
Bénasi tülisi ä bittunake béchïbo.
- 24 Jü jábeta omtiame ä nokäpo ä esso,
të ä huaijhuatana ä bätäihua báreka éiya.
- 25 Tülisi émou ä nokayo, katë ä suaale;
ä jíápsipo yún kaa tühuayim tapuni.
- 26 Kaita béchïbo áu türe jábeta kaa ä bibitpeäu ä essohui,
jü ä kaa tühua simem bíchäpo yeu buijnake.
- 27 Jü guojöriata buejekame áma kom huennake.
Juka tétata roaktiame éntok áapörikut béppa kom
huennake.
- 28 Jü níni áranokichi jikot ä joohua juka kökosi ä
yaalähui,
jü teni jita jábetat yeu huik báreka nokame, jábeta
chitojtituana.

27 ¹Katë yoko äbo hueenakemta bétana emo buériale,
bueitukë kaa jünéiya juka yokoriapo emou
hueenakemta.

²Chë türi täbuika enchi úttilnakëhui entok kaa em teeni;
kaa türi empoïsu emo úttil béchïbo al-la senu.

- 3 Bette jü tetta, entok jü see júnne,
të chë bette jü kaa suärata ómtira náhuichim béppa.
- 4 Jü omtihuäu juëna, entok jü tepa ómtira buére
baniata bénna,
të jume naik buk-riam kara yüihua.
- 5 ;Chë júne türi jábetau lútula sika áu nokaka áu ä
rutuktianakë béchïbo,
bueïtuk jábeta kaa jünëapo ä nakëhui!
- 6 Chë júne ára at eetu jü jaläi yore kökosi joamtachi,
bueïtuk yore bejreka humentá besiiitom béppa.
- 7 Jü yorem jobori mumu sitörim kaa huatia;
të jü tebäureme jü buähuame chibu júne áu kakka.
- 8 Jü ä joa mékka bicha tösikame
huiikit ä toosa mékka tösikamta benna.
- 9 Jü bäa musäla juuba entok yoret huit-huittiahuame,
jiápsitam al-leetua,
anëli jü tü noki jáläita bétana huéeme, jikau eehuapo
úttiata yore makka.
- 10 Katë em jáläita tösisíme,
em atchai jáläita júnne.
Em saila jóau júnë kaa sisíme em jiokot eäu
taahuarichi,
chë türi jü emo naapo joakame bueïtuk jü em saayi
mékka anemta béppa.
- 11 Jüneeritë jípure, in üusi, entokë in jiápsi al-leetua.
Huanäine ára am yommianake jume kaa tüisi ínot
nokame.
- 12 Jü suaakame jinhua machik bétana ëëusu,
të jume kaa suaakame bát bicha sásaka entokim kaa
tühuata mamabéta.

- 13 Sankote ä uuhua juka kaa ä täyaka ä béchibo enchi
huikiriaka yeu sikamta.
Juka kaa ä täyaka ä béchibo enchi ä bejtuarokähui,
jite ä uuhua.
- 14 Marikaruapo chayeka tü ehuamta ä jáläita béchibo
makame
jkaa tühuapo naikiatunake!
- 15 Bäa chaktiria kaa chukteka chicha yore eetume senu
taahuari yukëpo bënna
anëli maachi jü jubiari jiba nássuame.
- 16 Au ä yüe tía báreme ä yuyüi baarëteko jekata ket ára
yecha éiyey
aceiteta júne mam batätana jípu éiyey.
- 17 Jü sisiguóki senu sisiguokii buabuähuitehuä bënna,
anëli jü yoreme jáchin täbui yoremтамak áu ä nuyëhui.
- 18 Jü chuna oguota suayame ä takam buäye,
jü ä tekohua attia suayame tühuata mabéta.
- 19 Anëli jume pujbam bäapo najmachisi bittu bënasi,
anëli këtchi jume yoremem bem jíápsipom najmaachi
jachim bem machiakähui.
- 20 Anëli jü mukiata bënasi entok jita tejalhuame jauhuey
jünem kaa icha-ichakte,
anëli ketchi jume yoremта puusim jauhuey jünem kaa
icha-ichakte jita jípupéaka.
- 21 Jü sotöri tüisi tatta platata béchibo entok jü ooro taijpo
bem türiakäu jüneeriatebo,
anëli yoremта jü jábeta teni ä úttilëhui.
- 22 Eläposë juka kaa suakamta matat tutuse éntokë juchi
bënasi ä tutuse,
éntokë báchiata bënasi ä chirijtia katë juka kaa ä
suakäu ä uuhuanake.

- 23 Akē am jüneeria jibba jume em kabaram
 jáchin am anēhui tülisē am suaaya,
 24 lútüriapo jü yún tomihuame kaa jiba béchibotuna,
 ¿jachu jü coroona íto sau katemmeu tahuanake jáni?
 25 Baaso yeu hueenake, ili juya yeu basiunake,
 jü ili juya káhuimpo ayúkame chuktianake,
 26 jume kabaram em supem yaa béchibo,
 jume chibbam huasata em jínunakē béchibo enchi
 maknake.
 27 Jü yún lechim chibam makäu em emo anianakē
 béchibo,
 anēli ket em sauleerom amēi em anianakē béchibo.

28 ¹Jü kaa tühuata joame buibuute kaabeta am
 guokjaasei jünne,
 të jü tühuata joame yökota bēnasi yánti éaka jíápsa.

2 Jauhuey yorembra jak jometaka áu toboktiakä béchibo,
 jume nésauleerom tepa émo bubüruría.
 Të jauhuey yäurapo nésahueme suakame entok
 jüneerita jípureme, yánti jíápsihua.

3 Jü yäurapo nésahueme poloobem ekbuariame,
 buére yukuta bēnna, bueítuk kaabeta paanimak tottoja.

4 Jume Diosta nésauri omóuteme jume kaa tühuata
 joamem úttile;
 të jume ä nésauta joame akim am bejreka jajapte.

5 Jume kaa tü yoremem katim at jünéiya juka yäura
 bittebohuamtächi,
 të jume Yahue Diosta jariame simekuchim jünéiya.

6 Chē türi poloobetü béchibo entok lútula íto nünakēhui,
 bueítuk yún tómita ítom jípunake béppa entok kaa tüisi
 íto nüyeka.

7 Jü Diosta nésauri joame usiari suakame;
 të jü tómita güotiammak hueeramame, ä atchai tiusi beä.

- 8 Jü yún tómita reuhuame náu ä totojaka aa béppa ä aahuaka,
huä poloobem jiokolemta béchibo náu ä tojja.
- 9 Jü Diosta nésauroi kaa jíkkaij báreka sékána bicha
nákatékame,
Au ä buanáu ket jaiti maachi.
- 10 Juka lútula jíápsamta kaa tü böot hueriame,
aapoisu ä guojöria ä yaakäpo kom huennake,
të jume lútula emo nüyeme tühuatam mabenna.
- 11 Jü yún jita jípureme jüneerita áu jípuré bénasi éiya ä
ëapo ámani,
të jü poloobe jitat jüneame ä yeu buíbuise.
- 12 Jume lútula jíápsame, yoko tepa buére papajkohua.
Të jume kaa tühuata joame, yoko simetakam ëeusu.
- 13 Jü ä kaa tü yaarim kaa yeu buisekame kaa tüisi áu hueenake,
të jü yeu am buísekame entok am tójakame, nak
jiokolihuamta jájamna.
- 14 Al-leehuamta jípure jü yoreme Diosta jiba yöreka jíápsame,
të jü ä jíápsi námakasi joame tepa kaa tühua áu hueena.
- 15 Yöko mausi jíame entok oso tebäi mukira,
anëli bënna jü nésauleero kaa tü yoreme ili joära
poloobetät béppa néshueme.
- 16 Jü néshueme kaa suakame jiokot ä ili joärata joohua,
të jü yún jita jípupehuamta kaa tüisi aneka yöhuamta
omtiame yún taahuarim jíápsina.
- 17 Jü jábeta ä mëlä béchibo ä mukëu tajti guojjajana.
¡Kabe ä anianake!
- 18 Jü lútula áu nüyeka hueramame jínëutunake,
të jü kaa tühua böot hueramame senu huechiapo
tejalnake.

19 Jü ä buía tékipanuame tepa yún buähuamta jípunake,
të jü busalataka tenkume tepa yún pooberata jípunake.

20 Jü lütüriapo yoreme tüisi yún tühuata jípunake,
të jü läutiposu yún tomi báreme jiokot yaaritaka kaa
tahuanake.

21 Kaa türi jábeta yeu púaka ä bit béchïbo,
huate rebbei paanim béchïbo júne kaa tühuata
joohua.

22 Kaabetau tómita búttia báreme läutiposu yún tomi baare
jü yún jita jípupeame,
të kaa jünéiya pooberahuata áu yebijnakëhui.

23 Chë türi yoremtau kutti nokame bueïtuk chúkula chë
nak-huamta téuna,
bueïtuk huä ä ninii jábeta úttileuta béppa.

24 Jü ä atchahuariata entok ä áyehuariata ekbuariame,
entok ínel jiaahua: «¿Jítasu kaa türik jípure?»,
yorem mäleerota bénna.

25 Jü yún jita jípupeehuame nássuahuamta hueetua;
të Yahue Diostat éame tüisi áu hueenake.

26 Jü ä jíápsihuatat éame kaa suuhuak,
të jü jüneeripo huam hueramame jínëutuna.

27 Jü poloobeta mímikame kaa poloobetunake,
të jü kaa ä ania báreme béttesi at noknake.

28 Jume kaa tü yoremem yöoko, jume yoremem ëeusu.
Të am kokkoko, jume tü yoremem emo bubüruria.

29 ¹Jü yoreme kutti áu nokhuaka entok kóbata námakasi
yaakame,
sep chukti tejalnake entok kaita jittua ä
béchïbotunake.

- 2 Jume tülisi emo nüyeme nésahueyo, jü ili joära al-léiya.
Të jume kaa tühuata joame nésahueyo, jü ili joära
jiokot éiya.
- 3 Jü yoreme jüneerita nakeme ä atchaihua al-leetua,
të jü jáamuchim kaa titihuërammak huëramame,
símeta ä jípureu kia guötia.
- 4 Jü rey lútüriata ä joäpo huämi ä naciónta kutti yétcha,
të jü úttiapo jita ä mik-huau aahuame ä tejale.
- 5 Jiba ä jáläita úttileme
jitërim ä huëpo huam chaiya bënna.
- 6 Juka kaa tühuata joamta ä kaa tü yaari ä buiübuise,
të jü tülisi jiápsame al-leaka chayeka áma yeu
hueenake.
- 7 Jü tülisi áu nüyeme ä täya juka poloobeta lútüria;
të jü kaa tühuata joame tokti kaita áma täru.
- 8 Jume yoremem jábem jünneriäram buére joäratam emo
toboktitua,
të jume jüneerita jípureme omtiraatam yaatitua.
- 9 Jü yoreme jüneerita jípureme kaa suakamtamak nok
nássuakäteko,
eläposu öomtekäteko entok achekäteko, kaa yánti
eenake.
- 10 Jume yoremem jábeta sussuame juka lútula jiápsamtam
omtia,
të jume lútula jiápsame akim am ania baare.
- 11 Jü kaa suaakame ä kujteeri kia ä yeu bobottetua,
të jü jüneerita jípureme ára ä yüe.
- 12 Senu nésahueme nok aranokíchiata jíkkajatëko,
síme jume áamak nésahueme kaa tü yorememtunake.

- 13 Jü poloobe entok jü jiokot ä joame ímirim nanälai:
Yahue Dios am pupújtetua.
- 14 Júnakoí reyta poloobem lútüriata jiäpo huam am
nésahueyo,
ä banko yäura jiba béchibotunake.
- 15 Jü jibebia entok jü rutuktiahuame jüneerita yore makka,
të jü usiari ä äapo jiba ántuari ä ayehua tiusi bëna.
- 16 Jume kaa tühuata joame büruako, jü kaa tühuara bubürua,
të jume tülisi emo nüyeme am binnake am
tejalhuako.
- 17 Em usiaritë rutuktia, huanäi enchi jímyoretuana
entok em jiápsi al-leetuana.
- 18 Kaita Señor Diosta bát bicha hueriäpo, jü ili jöara áu
tattäru.
Të jü leyta nésau joame tüisi al-leaka jiápsa.
- 19 Jü sasaihuame kaa nokii jiba rutorutuktiahua;
bueítuk jünéiya, të kaa nésauta joohua.
- 20 ¿Jachë ä bil-la juka yoremta kaa jitat suaaka
nokamtachi?
Chë júne at boobitmatchi jü kaa suakamtachi bueítuk
áapörikut béppa.
- 21 Jü sasaihuame ilitchika naateka ä teko ä yaa báreu jiba ä
jootuak
kaa nésauta joaka yötunake.
- 22 Jü juënaara nássuahuäuta nanaate;
jü öomtera bürusi kaa tühuata jojoa.
- 23 Jü jikat áu jípureme kom tahuarianake,
të jü kom tahuariahuakame jikau toboktianake.

- 24 Juka ekbualeerota anátêko, empoïsu kôkosi emo
joohua;
lútüriata em bil-läu bétane nok baare, tère kaachin jiaunake.
- 25 Jü yoremta maijhuäu huite chaaria jinhua maachi,
tê jü Yahue Diosta yôrihuame tüisi áma yeu hueena.
- 26 Juebénakam nésahuemta bem tühua jaria,
tê Yahue Dios jiba yoret lútüriata chúchupa.
- 27 Jume lútula jiápsame katim am bibit péiya jume kaa
tülisi emo nüyeme;
anéli ketchi jume kaa tuhuata joame jume lútula
jiápsame kaa bibit péiya.

Jume Agurta nookim

30 ¹Agurta nooki, Jaquéeta üusi, jü profecía íkái yoremta
Itieltau nokakähui Itieltau entok Ucaltahui.

- Lottilane Dios,
tüisine lottila éntokne kaa úttiak.
- 2 Lútüriapone síme yoremem béppa kaita täya,
yorem jüneerita júnene kaa jípure.
- 3 Ínapo yorem jüneerita júnene kaa tatäyak,
Dios Santota bétana júnene kaita täya.
- 4 ¿Jábesu téhuekau jámuk al-la Dios entok kom siika?
¿Jábesu ä mampo juka jekata buissek?
¿Jábesu jume báam payumpo summak?
¿Jábesu juka buíata yumäu tajti kutti yétchak?
¿Jachisu téhuak, entok ä üusihua téhuam?
¡Nechë tejhua, jüneäteko!
- 5 Síme jü Diosta nooki tua lútüria.
Dios am susuaya jume at boobichame.
- 6 Katë ä nokibeu chë ame béppa öore,
kaa emou kutti ä noknakë béchïbo, huanäi
aranokichipo enchi tahuarianake.

7 Dios, guoyik jíbane jikot éaka emou aahua;
nechë am makka kee jee nee mukeyo.

8 Bat huëpo, ára nokichita bétana mekkë nee hueria.
Guosa huëpo, ¡katë nee popoloobetua éntokë kaa nee
yún jita jiputua!

Ím buänakëu beekik jibë nee makka.

9 Bueitukne yún jita jípureteko jámakne kaa íno enchi täya
tíanake, ínel jíaka: «¿Jábesu Yahue Dios?».

Ilikkik jípurekäteok entok jamakne ekbua taitinake,
huanäine ím Diosta tiusi tahuarianake.

10 Katë juka sauleerota ä teko bíchäpo kaa tüisi aa bétana
nooka,
jáchinai júne bette nokta émot jímmanake, huanäre
kaa tüisi emou hueenakemta mabetnake.

11 Anemme jume ä atchaibet bette nokta jimmaame,
entok bem áyehua júne kaa baisáuhue.

12 Bempo emo jábele emo tüteri tíaka,
tërim bem chicha máchira bétana kaa emo tüetela.

13 Kechim tepa emo éria
entok huatem kaa tüisi bitcha.

14 Ejparamim jípure támim jípumachika júnne
entok kuchirim tampärim jípumachika júnne.

Jume poloobem jum buiärapo joomeme tokti buä báreka,
entok jume jita ameu bëyemmu sime yorembata násuku.

15 Jü naatöchi sanguijuelä tiame guoyim maalak
ínel jiame: «¡Nechë miika! ¡nechë miika!».

Aikamme bájika jauhuey júne kaa icha-ichakteme;
naikiku huéeme júne kaa ínel jiaahua: «¡bejja!»:

16 jü áma mamáahuähui,
jü jámut kaa áasuame,
jü buiyya kaa báammei icha-ichakteme
entok jü tajji kaa ínel jiaahua bejja.

17 Jü ä achaihuariata júnneriame
entok ä ayehuata ä majtiari omóutekame,

jume kaktëram eläpom pusim yeu ä huik-rianake
entok jume tekuem ä jäpsamtam buänake.

18 Bajika jita aayuk íno béchïbo éSORITAKA;

naikiku huentat júnene kara júnéiya:

19 jü águilata böo jum jekäpo,

jáchin juka bakotta tétat ä naa hueramähui,

jáchin juka bÁrkota bajumëhui jum bahue násuku,

entok jáchin juka yoremta jámutta ä nakëkähui.

20 Ínëli aane jü jámut kaa ä kunámak boböyeme al-la

täbuimak,

ä buabuäye, huanäi áu ten tüteka entok ínel jijia:

«Kaita kaa tühuatane yaala».

21 Aikamme bajika jita buíata emo yoyootuame;

naikimme jume kara ä innëahui júnne:

22 Jü saihuamta reytuko,

juka kaa suakamta simeta au bëyeu jÍpurëhui,

23 juka jámutta kaa bibitpeehuamta ä kuna barëu tiako,

entok juka jámutta sasaihuamta juka jámutta ä

sasahueü ä áttiamak tahuako.

24 Naikika jita aayuk buíapo tepa il-lichika, tërim tepa

jüneerita jÍpure:

25 Jume eeyem kaa úttiakame,

tërim tebujriapo bem buanakëuta náu totoja.

26 Jume taabum kaa yún úttiakame,

tërim bem joam téta násuk jojoa.

27 Jume guöchim kaa reyta jÍpureme,

tërim simetaka lútula nássau kaate.

28 Jume huikurim tepa kaa obiachisi mamammei

buibuijuähui,

tërim reyim jojoäpom aane.

29 Bajikam jita aayuk musäla machisi rerëjteme;

naikimme jume tülisi júne pasiyayaloame:

30 jü yöko síme animaalim násuk tepa úttiakame kaita

béChïbo júne kaa amau bitcha áu huíikeme,

- 31 jü totoröra áu buerialeme,
 jü mocho öra,
 entok jü rey ä sontaruatat pujbapo huéeme.
- 32 Kaa suakamta bénase emo buerialekäteko kaa tühuata
 yaa báreka eelätuko,
 sutuyë em tenta páttia tihueka.
- 33 Ínëli jume lechim buaatiame bénasi mantekiatam yeu
 huiknake,
 jü yekata úttiapo chom huatteko ojbo áma yeu
 hueenake,
 entok jü tábuik öomtituakame nássuahumta
 yaanake.

Rey Lemuelta nookim

31 ¹Rey Lemuelta nookim, jü profecia ä ayehua ä majtiakähui.

- ² Jítasä im asuála, ím tómpo yeu sikame,
 Diostau jiokot ím jiauláu yommiari béna, ¿jáchisune
 ket emou jiaunake?
- ³ Katë jume jaamuchim em úttiata makka,
 em böom júnne bueituk huamëi béchïbo jume reeyim
 emom tattäru.
- ⁴ Kaa türi, Lemuel, bueituk jume reeyim bem vino
 jinakëhui.
 Jume nésahueme júne jiriam úttiakame bem
 jinakëhui.
- ⁵ Bueitukim vino jëyeko, jámakim Diosta nésauri
 koitianake,
 éntokim jume jiokot joohuame kaa lütüriata joorianake
 jámaküu.
- ⁶ Jü vino jume kom éame béchïbo,
 entok jume jiriam úttiakame jume sirokaka aneme
 béchïbo.
- ⁷ Vinotem jëye enchim pooberau kaa huatianakë béchïbo
 huanärem beja jiokot eehuamtau kaa huatina.

- 8 Muurota béchibe em tenta étapo.
 ¡Jume kara emo jinëume jinëu!
 9 Jehui, em tentë étapo, éntokë lútüriata am yaaria,
 ¡poloobemë jinëu entok jume kaa emo buerialeme!

Jü tü jámut úttihuähui

- 10 Jü tü jubiarita, ¿Jábesu ä téunake?
 Chë bejre téta ujjolim béppa.
 11 Ä kunahua jiápsi at éiya,
 entok kaita au binake.
 12 Áapo tühuata ä makka entok kaa tühuata ëe,
 síme ä jiápsa taahuarimpo.
- 13 Kabara boata jaria entok liinota,
 entok éaka ä mamammei tékipapanua.
 14 Barko jita nüpaka nenenkamta bénna,
 bueítuk buáhuamta mékka bétana nunüpa.
 15 Marikaruapo yeyejte ä nau hueerim jijíbuatua,
 entok ä sasahuëu jita am yaanakëu am yukyuktiria.
- 16 Juka huajta bibicha jaikik ä bejreakäu jünériako huanäi ä
 jijínnu;
 ä kobariy éntok párasim jajäbua.
 17 Tapa éaka huikojpo au kutti súsuma,
 tékiliu kibak báreka.
 18 Ä tékil suaya tülisi símeta ä hueenakë béchibo;
 ä lámpara machiria kaa tutukee tüisi tukaapo júnne.
- 19 Ä mamam obisi jípure áma jijikhuäpo;
 ä sutummei huiita kukubia.
 20 Poloobetau mam raturutukte,
 mam tebiam raturutuktia jábetau jita bëyemtahui.
 21 Séberiatu yepsako, katim majhue ä nau hueerim
 béchibo,
 bueítuk símetakam nat béppa sankok.
- 22 Áapo ä jíniam áu jojooria.
 Entok sanko kujkua sikiri tepa chë türikui au
 sasankotua.

- 23 Ä kunahua yörihua sime buére joärapo,
tékiata jípure entok áma joome yáurata jípureme násuku
yeyésa.
- 24 Áapo lino sánkota joaka éntok am nenenka,
huikojleerom ámeu nenenka jume jita
jinnuleerommehui.
- 25 Úttiärata súpek entok tülisi áu nühuamtayi,
kaachin éaka juka äbo huentá mabeta.
- 26 Nokätek, jüneerita jípureka nooka,
jábem majtiatëko am nákeka ä joohua.
- 27 Sime ä jóapo hueemtat suuhua,
entok kaa kia jiji'buá.
- 28 Ä asuam jooteka ä úttile.
Ä kunahua két ínel jiaahua:
- 29 «Büru jaamuchim tühuata yaala,
jtë empo simekobala!».
- 30 Jü tülisi bithuame kia aranokichia jü musäla machihua
entok kaa bibinhuatu,
të jü jámut Yahue Diosta yöreme jüri tepa tüisi
úttilnahui.
- 31 Jítem ä makka simeta ä jaarita béchi'bo.
Entok simekobäpo, ä jaarim ä úttilnake.